ఖూనీ

కవిరాజ సాహిత్యవిహారము
గుడివాడ

ఖూనీ

M BASAVA PUNNA RAO
TENALI

కవిరాజు, శతావధాని,

త్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరి, బారిష్టరు.

32/6

2001

కవిరాజ సాహిత్యవిహార్,

గుడివాడ

తృతీయ ముద్రణ :
అక్టోబరు 1961
కవిరాజసాహిత్యవిహార్ ప్రచురణ 1

వెల : రూపాయిన్నర

ముద్రణ :
'వెంకటరత్నా'
విజయవాడ-2.

తొలిపలుకులు

ఒకనాఁటి ప్రొద్దున మా స్నేహితుఁడు మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ నండూరి శేషాచార్యులుగారి ఇంటికి నుబుసు పోకకున్నై పోయితిని. మేజాబల్లపై విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు రచించిన 'వేనరాజు' వ్రాఁతప్రతి పడియున్నది. తీసి చదువుట కారంభించితిని. చదివినకొలంది యాందోళన పడితిని. చదువుట పూర్తి కామిచే నాచార్యులగారి యనుజ్ఞతో నా గ్రంథమును నింటికిం గొంపోయి పూర్తి చేసితిని. కలవరపాటు గలిగినది. నిజముగ వేనరాజు మనుజుల పుత్రెలతోఁ జెరలాడునంతటి క్రూరుఁడా, తన్మూలమున వధ్యుఁడా? యను సందియము కలిగినది. వెంటనే భాగవతములోని వేనరాజుకథను జదివితిని. నిట్టూర్పు విడచితిని. నా సందియము పటాపంచలైనది. వేనరాజు నిక్కముగ "ఖూనీ" చేయఁబడెనని నాకు బోధపడినది. "వేనరాజు" నాటకముచే వేనరాజునకుఁ దీరని మహోపచారము చేయఁబడినదని నాకు గట్టిగ నమ్మకము కలిగినది. ఈ యపచారమును వెంటనే తుడిచివేసి వేనరాజు నిజస్వరూపము లోకమునకుఁ బ్రదర్శించుట ధర్మమని తోఁచినది. దీనికి ఫలముగా "ఖూనీ" యను నీ చిన్న గ్రంథమును వ్రాసితిని. ఇది నా "ఖూనీ" జన్మకథనము. నాచే నీ గ్రంథమును వ్రాయించినందులకు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారికిఁ గృతజ్ఞుఁడను.

మఱచిపోయిన తాతలనాఁటి ప్రాఁతకథను త్రవ్వి వెల్లగించి విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు "ఆర్యఋష[illegible] మాహాత్మ్యమును, వారి వృత్తశీలములను క్రొత్తమాటలచే లోకమునకు బోధింపఁబూనుకొన్నారు. దీనికి వీరికి హక్కు లేదని చెప్పఁజాలము. "ఆర్యఋషులకు" గంటమును జేఁబూని, గంటము పదను బోవువఱకును ఆకులు చినిఁగి పోవువఱకును ధర్మమో, యధర్మమో విచారింపకుండ వ్రాయుటకు హక్కున్నప్పుడు, సత్యనారాయణగారి కేల యట్టి హక్కుండరాదు ?

కాని యీ హక్కే వేనున కేల యుండరా దని మేము వాదించుచున్నాము. ఋషులకు వ్యతిరిక్తముగా వారి వాదనను బ్రతిఘటించి ధర్మప్రచారమును జేసిన మాత్రమున వేనుఁ డెట్లు హంతవ్యుఁడో యూహింపరాదు. వేనుఁడు హంతవ్యుఁడైనచోఁ దదితరు లేల కాఁగూడదు ? పైనిం జెప్పిన కారణముచే వేనవధ గర్హితమును, దూషితమును, నింద్యమును నేల కారాదు ? తాము చేసిన ఘోర కృత్యమును సమర్థించి, యయ్యదియే ధర్మమని లోకమును నమ్మించుటకుఁ దమ సంతానములో నొకరు నడుముఁ గట్టుకొని నేఁటికి బయలుదేఱి రన్నమాట విన్నచో "ఆర్య ఋషులు" ఎంత సంతసింతురో కదా. సత్యనారాయణగారి "వేనరాజు"ను జాగరూకతతోఁ బరిశీలించితిమేని, తా నొక యార్యఋషి సంతతివాఁడ నను నమ్మకముతో కృతికర్త వేనవధను సమర్థింప నన్నిపాటులు పడెనని బోధపడక మానదు. సత్యనారాయణగారిచే వాడఁబడిన యీ "ఆర్య

ఋషి" శబ్దము నేఁటి నురియొక శబ్దమును స్ఫురింపఁజేయు చున్నది. స్వజాతిదోషమును గప్పిపుచ్చుటకు మహనీయులఁ దూలనాడుట తుందుడుకుతనము కాకుండునా ? సత్యనారాయణగారు "Versatilegenius" కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. దానితో మాకు సంబంధములేదు. వారు వ్రాసిన గ్రంథముతోడను, నందలి యభిప్రాయములతోడను మాత్రమే మాకు సంబంధము.

వేనరాజుచరిత్ర భాగవత చతుర్థస్కంధములోనున్నది. ఈ వేనుఁడు పృథుచక్రవర్తి తండ్రి. భాగవతము పృథుచక్రవర్తిని వేనుని తనూజునిగాఁ జెప్పుచున్నది. తనూజశబ్ద మిటసార్థకము. అనఁగా వేనునిశరీరమథనముచేఁ బృథువు జన్మించినాఁడని "ఆర్యఋషులు" చెప్పుచున్నారు. వేనశరీరమథనముకూడ వేనునిమరణము గలిగినవెంటనే జరుగలేదు, కొన్నిరోజులకో, కొన్ని వారములకో, కొన్ని నెలలకో, కొన్ని యేండ్లకో జరిగినట్లు భాగవతమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఇంతకాలము చెడిపోకుండు టెట్లని పాఠకులు సంశయింపవచ్చును. "శిపివిష్టదేవతాకం బయిన పురోడాశంబు"చేఁ గావింపఁబడిన హోమంబున బయలు వెడలిన "స్నిగ్ధసాయంబు"చేఁ గలిగినవాఁ డగుటచే నిట్టి పవిత్రదేహంబు కల్గెనని తలంపవలయును. ఏది యెట్లయిననేమి ? వేనుఁడు పృథుచక్రవర్తి తండ్రి యని పూర్వ గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. ఆర్యఋషులు పృథువును షట్చక్రవర్తులలో నొకనిగాఁ జేసిరి. కాని మా యభిప్రాయమున, సుగ్రీవుఁడు, విభీషణుఁడు, ప్రహ్లాదుఁడు మొదలుగాఁ గల

వారివలె కుటుంబద్రోహి. భాగవత మిట్లు వేనునిగూర్చి చెప్పుచున్నది. అంగరాజు వెనుకటి జన్మమునందు, నీ జన్మమునందుఁ బుత్రవిహీనుఁడు. అందుచే దేవత లాహూతు లయ్యు నంగరాజు చేయుచున్న యజ్ఞమునకు రారైరి. వచ్చి పప్పుబెల్లాలు కొనిపోరైరి. ఆర్యఋషు లందుచే నంగరాజుచేఁ బుత్రకామేష్టి చేయించిరి. తత్ఫల ముగా వేనుఁడు జన్మించెను. ఒక్కఁడే కొడుకగుటచే మూరా మెక్కువయై యాతతాయిగాఁ బెరిగెను. అందుచే నంగరాజు కుమిలిచచ్చెను. ఆర్యఋషులందఱు గుమిగూడి యజ్ఞమహిమముచేఁబుట్టిన వేనునిఁ బట్టాభిషిక్తునిగావించిరి. అంతట వేనుని నిజస్వరూపము బయటఁబడెను. ఆర్య ఋషులపైఁ దిరుగఁబడెను. రాజ్య మల్లకల్లోల మయ్యెను. ఆర్యఋషు లందఱు క్రోధమై చంపుట యుత్తమని తీర్మా నించి చంపివైచిరి. వేనుని దుర్మార్గునిగాఁ జెప్పఁదలంచిన భాగవతము చెప్పినకథ యిది. దీని సత్యాసత్యములు నిరూపించుటకుఁ దగినయాధారములు భాగవతమున నేమయిన దొరకునా యని యాలోచింపఁదగును. వేనుఁడు చిన్నతనంబున బాలురను బశుప్రకరంబును బోలె నరికట్టి చంపెనఁట. ఇది నిజమే యయినచో అంగరాజు మరణా నంతరము "ఆర్యఋషు" లెల్లరు సభచేసి విచారించి, వేనుని బట్టాభిషిక్తుని నేలచేసియుందురు? భవిష్యత్తెఱింగిన ఋషు లింతమాత్ర మేల తెలిసికొనరైరి ?

"మహితోగ్రశాసనుం" డయిన వేనుఁడు పట్టాభి షిక్తుఁ డయినంతనె "సమస్తతస్కరులు సర్వభీతిచేఁ

దలఁగుమూషికములకై వడి" గహనములయందు నడఁగుట యేల కలిగినది? వేనుఁడు ధర్మప్రభువే కానియెడలఁ దస్కరులే భయమందు టేల? దీనింబట్టి చూడ వేనరాజ్యం బులోఁ దస్కరులుకానివారికి భయములే దనియే స్పష్టపడు చున్నది కదా? ఇట్టి ధర్మప్రభువును "ఆర్యఋషులు" ఆతతాయిగను, క్రూరకర్మునిగను, గసాయిగను, ప్రదర్శించి కడతేర్చు టేల కావలసి వచ్చినది? దీనికిఁ దగిన కారణము భాగవతములోనే కనబట్టుచున్నది. వేనుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడైనవెంటనే నిజస్వరూపము బయటఁబడినది. తన రాజ్యములో నాలుగుమూలలు మారుమ్రోగునట్టు లీ విధముగఁ జాటించియున్నాఁడు.

దివ్యులు వెఱఁగందఁగఁ బృ
థ్వీవ్యోమము లగల భేరి వేయించె నయ
ష్టవ్య మదాతవ్య మహో
తవ్యం విప్రాయనుచు నుదాత్తధ్వనులన్.

ఈ విధముగ వేనరాజ్యంబున బ్రాహ్మణ సంతర్పణలు మాన్పింపఁబడినవి. వెంటనే మంత్రతంత్రముల వేనరాజు ఖూనీ చేయఁబడెను. ఇది యార్యఋషుల పరార్థ జీవనము, పరోపకారశీలత.

వేనుఁడు:

భాగవతప్రకారము వేనుఁడు పాషండుఁడు, నాస్తికుఁడు.

పాషండుఁ డనఁగ వేదబాహ్యుడు. ఇందు దోష మేమియున్నదో తెలియుటలేదు. నేఁ డీ ప్రపంచమునందు నివసించుచున్న 150 కోటులయందు వేదమునందు విశ్వాసము కలిగి, తద్ధర్మముల ననుష్ఠించువారు పదికోట్లకన్న నెక్కువ గానరారు. పాషండశబ్దము మతాంతరులయెడ నుపయోగించు తిట్టు. హిందువులు హింద్వేతరులను మ్లేచ్ఛులనియు, మహమ్మదీయులు తదితరులను కాఫరు లనియు, క్రైస్తవులు తదితరులను "హిదెన్సు" అనియును నిరంతర మొకరి నొకరు దూషించుకొనుట వినుచునే యున్నాము. ఇంతయేల ? శైవులను వైష్ణవులు, వైష్ణవులను శైవులు నింతకన్నను కఠిన వాక్యములచే దూషించుకొనుట యెఱుంగుదుము. పాషండుఁ డన్నంతమాత్రముననే ధర్మపీడలు చేయువాఁ డని యర్థము రానేరదు.

నా స్తి కుఁ డు :

నాస్తికుఁ డనఁగఁ దేవుఁడు లేఁడని నమ్మువాఁడని యర్థము. కాని వేనుఁడుమాత్రము నాస్తికుఁ డైనట్లు పొడకట్టదు. వేనుఁడు తా నీశ్వరప్రతినిధి యనియుఁ దన యధికారమును ధిక్కరించుటకు నితరుల కధికారము లేదనియు నమ్మినట్లు లీ క్రింది భాగవతములోని పద్యముల వలన నూహింప ననువు కల్గుచున్నది.

"హరిహరహిరణ్యగర్భ
స్వరధీశ్వర వహ్నిశమన జలధిపతిమరు

న్నరవాహన శశిభూరవి
సురముఖ్యులు నృపశరీరసూచకు లగుటన్.

పరికించి నను భజింపుఁడు
ధరణీశుఁడు సర్వదేవతామయుఁడగు మ
త్సర ముడుగుఁడు నాకంటెను
బురుషుఁడు మరియెవ్వఁ డగ్రపూజార్హుఁడిలన్."

దీనినే పాశ్చాత్య దేశములయందు (Divine right of Kings), అని యందురు. నాలుగయిదు శతాబ్దుల క్రిందివఱ కీ యభిప్రాయము పాశ్చాత్య దేశములయందు విపరీతముగ వ్యాపించియుండెను. దీని పిలకయే (The King can do no wrongs) అను నానుడి. కొంచె మించు మించుగ "ఆర్యబుషులు" కూడ నీ వాదము నంగీకరించి యుండిరి; లేనిచో "నా విష్ణుః పృథివీపతి"యను లోకోక్తి కిఁ గారణమే యుండదు. ఇట్టి పరిస్థితులలో నీవాదము సాకుఁ జేసికొని వేనుని ఖూనీచేయుట యెంత న్యాయమో బుద్ధిమంతు లూహించుకొందురుగాక !

కాని పరిశీలించి చూచినయెడ వేనుని యభిప్రాయము లన్నియు నాస్తికత్వమునకే దారి చూపుచున్నట్లు పొడకట్టకమానదు. వేనుఁడు బౌద్ధమతమునకు మార్గదర్శి యని యభిప్రాయ పడుచుంటిమి. నాస్తికులలో లోకకంటకులుకాని, లోకప్రతారకులుకాని, కానివారు పెక్కు రున్నారు. జీవకారుణ్యముకలిగి లోకకళ్యాణార్థము పాటు

పడినవారు, పడుచున్నవా రెంతమంది యున్నారో విజ్ఞు లెఱుంగరా? రేయెల్ల మహాపాపము లాచరించి పఱువాతనే ముక్కు మూసికొని జపముచేయువారిచే లోక ముద్ధరింపఁ బడఁగలదా? ఈశ్వరధ్యానముచేఁ బాపపరిహారము కలుగు నను విశ్వాసము దోషాచరణమునకు దోహదము చేయ కుండునా? ఆ స్తికత్వము ప్రపంచపరిణామమునకు నాటంక ములు గలుగఁజేసెను గాని, తోడ్పడలేదని గట్టిగఁ జెప్ప వచ్చును.

నేఁడు ప్రపంచమున నున్న 150 కోట్ల ప్రజలయందు నాస్తికులే యెక్కువగ నున్నారని యెఱింగినచో భగవంతుఁ డెట్టిదుర్గతిపాలగుచున్నాఁడో తెలియఁదగును. ఏఁబదికోట్ల బౌద్ధులు, పదికోట్ల మతములేనివారు, ఇరువదికోట్ల చెట్లు, చేమలు పూజించువారు, మతమును బాఱఁదోలిన పదికోట్ల రషియనులు, కలిసి మొత్తము 90 కోట్ల నాస్తికులే ప్రపంచమున జీవయాత్ర గడపుచున్నవారు. ఇంతియకాక హిందూ, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయ మతములయందు జన్మించుటంజేసి యా యా మతములయందే నామమాత్ర ముగ నుండి భగవంతునియందు విశ్వాసములేనివారు వేల కొలందిగ నున్నారు. ఈ యిరువది సంవత్సరములనుండి నాస్తికులసంఖ్య విపరీతముగఁ బెచ్చు పెఱుగుచున్నది.

మ త ము :

వేనరాజు కాలమునాఁటికి మత మనునది యొక టున్నట్టు పొడకట్టదు. "ఆర్యఋషులు" చెప్పు ధర్మములే

సనాతన ధర్మమని తలంపఁబడుచుండెను. "ఆర్యఋషుల" యభిప్రాయములకు వ్యతిరేకములగు నభిప్రాయములు కలవారు పాషండులుగను, నాస్తికులుగను నెంచబఁడుచుండిరి. తన్మూలమున వారు దండ్యులో, హంతవ్యులో యగుచుండిరి. రాజులు "ఆర్యఋషుల" చేతికీలుబొమ్మలుగ నుండిరి. తరువాత క్రమక్రమముగ నే మహనీయుఁడో చెప్పిన నీతు లన్నియుఁ గట్టకట్టి యాతని పేరిట మతమని చెప్పి, తన్మతేతరుల బలవంతముగాఁ దమమతములోనికి దింపుట పరిపాటి యైపోయినది. ఇందుచే మతయుద్ధములు తలలెత్తసాగినవి. దేశములెల్లను మానవ రక్తప్లావితములయినవి. దేశమునకు మతములు చేసిన మేలిది యొక్కటి. క్రైస్తవమతమునకు మూలస్థానమైన జెరుసలేము పట్టణము మహమ్మదీయులగు అరబ్బుల స్వాధీనములో నుండుటచే నా పట్టణమును గైవసముఁ జేసికొనుటకు నెంతమంది వీరాధివీరులు హతులయిరో లెక్కపెట్టనలవియా? హిందూ మహమ్మదీయులు తమతమ మతములకయి పోరాడి యెన్ని లక్షలు దుర్మరణము పాలైరో కదా! సోమనాథ దేవాలయఁపు ముట్టడిలో నెంతమంది జంకుగొంకులేని రాజపుత్ర సుభటులు ప్రాణముల నర్పించిరో, మతసహనము కొలఁదియో గొప్పయో యున్న హిందూదేశమున జైనులు, బౌద్ధులు వేలకొలంది మతావేశమునకు బలిచేయఁ బడలేదా? మతముపేరిటఁ బరస్పరమారణ మతిదారుణముగాఁ బాశ్చాత్యదేశములయందుఁగూడ జరుపఁబడినది. 1572 వ సంవత్సరమున ఫ్రాన్సుదేశములో 10,000 మంది ప్రాటె

సైంటు క్రైస్తవులు జాలిలేకుండఁ గుత్తుకలు కోయఁబడిరి. స్పెయిను దేశములోఁ గ్రైస్తవమతములోఁ జేరుటకు నిష్టపడమిచే మూడువందలమంది కాల్చివేయఁబడిరి. దేవుని పేరిట నిట్టి క్రూరకృత్యము లెన్నియో జరుపఁబడినవి. భగవంతుఁ డొకఁ డున్నచోఁ దనపేర జరుగుచున్న యత్యాచారములనైన మాన్పనొల్లఁడా ?

మతము ప్రతిదేశమునందు సౌజన్యము, సౌభ్రాతృత్వము, సమానత్వమును జిందరవందరచేసి, మానవుల నల్లకల్లోలము జేసి, ప్రపంచశాంతి లేకుండఁ జేయుటయే కాకుండ మహాపురుషుల నెందఱనో తనపొట్టఁ బెట్టుకొన్నది. తార్కాణముగా నొక యుదాహరణము నిచ్చెదము. సూర్యునిచుట్టు భూమియే తిరుగుచున్నదని చెప్పిన 'కోపర్నికస్'అను జ్యోతిష్కుని, రోమను చక్రవర్తి పెట్టరాని సిలుగులం బెట్టి చంపించెను. మానవుఁ డతి మూఢదశలో నున్నప్పుడు కొండగాని,ఏరుగాని,వాఁకగాని, పందిగాని, కుక్కగాని యేది యతిభీకరంబై మనస్సునకు నలజడిఁ గల్గించునో, యట్టిదానియందు భక్తివిశ్వాసము లుంచి, వేడికోళ్ళర్పించుట స్వభావముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇట్టి జనసంఖ్య ప్రపంచమునం దధికంబుగా నున్నదనుట స్పష్టము. కాని యీ సంఖ్య క్రమక్రమముగాఁ బెరుఁగుటకు మారు తరుగుచున్నది. కారణమేమి ? ప్రజాసామాన్య మజ్ఞానాంధకారబంధురముగా నున్నప్పు డుబుసుపోకకో, చిత్తశాంతికో దేవుఁ డను మాటా కొకటి కావలసి యుండును. ప్రజలు జ్ఞానచక్షువులం దెఱచి,

తమలోఁ దాము తర్కించుకొనుచున్న కొలంది భక్తి విశ్వాసములు నశింప భగవంతుఁ డున్నాఁడా లేఁడా యను తర్కవితర్కములు బయలుదేరుట సహజము.

మానవుఁడు మృగదశలో నున్నప్పు డే కొండ గానో, యే యేరుగానో వెలసిన దేవుఁడు, మానవ విజ్ఞానము పరిణామముఁ బొందుచున్నకొలంది, భగవంతుఁ డేరు, కొండలరూపమును వదలి, మృగమై, మృగమునుండి, మనుష్యుఁడై మనుష్యదశనుండి యదృశ్యరూపుఁడై నిరాకారుఁడై, నిరంజనుఁడై నిర్వికల్పుఁ డయ్యెను. ఇఁకఁ దరువాతిదశ యేమి? శూన్యత్వము అనఁగా నాస్తికత్వము. ఇదియే మూఢమానవ ప్రతిపాదితుఁడైన భగవంతునకు నేఁడు వాటిల్లుచున్న దశ. రష్యాలో నిరువదియేండ్లక్రింద బయలుదేరిన యీ ప్రళయఝంఝామారుతమునకు భయపడి యచ్చటి గుడుల (Churches) లో నున్న భగవంతుఁడు కాలిచప్పుడు కాకుండ నెచ్చటికో దారితీసెను. ఈ యిరువది సంవత్సరములలో నచ్చట బయలుదేరిన సాంఘిక మానసిక పరిణామము బహు విచిత్రమై ప్రపంచమునకు విస్మయముఁ గొల్పుచున్నది. ఈ విచిత్ర పరిణామమును జూచి ప్రపంచమునందలి రాజకీయవేత్తలందఱు దిగ్భ్రమఁజెంది ప్రపంచ మే మగునో యని దిగులుపడుచున్నారు.

రషియాయందుఁ బది పదియేను కోట్ల జనమున్నది. యూరపు మహాసంగ్రామమునకుఁ బూర్వ మీ దేశమును

"జారు" అను బిరుదుగల యొక చక్రవర్తి పాలించుచుండు వాఁడు. ఈ జారును రషియను లందరు (Little God) చిన్న దేవుఁడని పిలుచుచుండువారు. జారుపరిపాలనలో నున్నంతకాలము రషియాయందు మతావేశము మెండుగ నుండెను. రాజశాసనముచే నెల్లరు విసుగు, విరామము లేక భగవత్పూజ చేయవలసి యుండెను. దీనికిఁ బ్రతిఫల మేమి? ప్రజలలో నూటికి డెబ్బదిమందికిఁ గూడుగాని, గుడ్డగాని, మంచముగాని, కంచముగాని లేకుండెను. యూరపుమహాసంగ్రామముమధ్య జరిగిన మహాదారుణమైన జారుహత్యకు భయపడి భగవంతుఁడు రష్యానువదలి పలాయితుఁ డయ్యెను. చిన్నదేవుఁడు చావఁగాఁ బెద్దదేవునికి గతిలేకపోయెను. గుడు లన్నియు యంత్రాగారములుగను, పుస్తకభాండాగారములుగను మారిపోయెను. గుడులకున్న మడిమాన్యములు ప్రభుత్వవశమైపోయెను. తలఁదాచి కొనుటకు నిల్లు, వాఁకిలి లేనప్పుడు భగవంతుఁడు మాత్ర మేమిచేయఁగలఁడు? ఈ మార్పువల్ల రషియాదేశమునకుఁ గలిగిన ప్రతిఫలమేమి? నూటికి డెబ్బదిమందికిఁ దినఁ గూడును, కట్ట బట్టయుఁ, బండ మంచమును, సాపడఁ గంచమును లభించినవి. పురుషకార మప్రతిహతమగు నధికారము చెల్లించుకొనుచున్నది.

ప్రార్థించినంతమాత్ర, సేవించినంతమాత్ర, కైంకర్యము చేసినంతమాత్ర భగవంతుఁడు ప్రీతుఁడై, సిరిసంపత్తుల నిచ్చి, పరలోక సౌఖ్యములు గల్పించుననుట నమ్మఁదగినదేనా? ఇట్టివి యెన్నడు, నెచ్చటను జరిగియుండలేదు.

ఇయ్యది మానవ హృదయ దౌర్బల్యమును సూచింపక తప్పదు. ఈ ప్రార్థనలు, ఈ సేవలు, ఈ కైంకర్యములు స్వాతంత్ర్యమును గోల్పుచ్చి, పురుషకారమును నశింపఁజేసి మానవులను నంబేదలగు బానిసలనుగాఁ జేయుట కుపకరించునుగాని మఱెందులకుఁ గొఱగావు.

పాషండు లైనంతమాత్రమునఁ (అనఁగా వైదిక ధర్మములను ననుష్ఠింపనంత మాత్రమున) మానవుఁడు పాపకర్మములను చరించుననికాని ధర్మపీడలను సల్పునని కాని చెప్పుట లోకమునెడ మహాపచారము చేయుట యగును. భగవంతుని ప్రేమించుటకన్నఁ దోడి మానవులఁ బ్రేమించుట పరమోత్తమంబు. పాషండుఁ డనఁగా సకలపాపములను జేయువాఁడని ప్రాకృతలోకంబునఁ గల యూహలను నాధారముజేసికొని విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు వేనరాజును నా విధముగ నభివర్ణించియున్నారు. ఇది కేవలము పొరపాటు. పాషండులయం దెట్టి పవిత్ర జీవనము సల్పిన యుత్తమపురుషు లున్నారో లోకచరిత్రఁ జదివినవారికి బోధపడకపోదు. కావుననే పాషండు లైనంత మాత్రముననే మానవులు దుర్మార్గులు కారనియు వేన రాజు పాషండుఁడైనను, సత్యనారాయణగారు చిత్రించి నట్లు దుర్మార్గుఁడు కాఁడనియు రుజువుచేయుటకే "ఖూనీ" వ్రాయఁబడినది.

సూతాశ్రమము,
1—9—35.

కృతికర్త.

ఖా నీ

[మొదటిరంగము—మునిపల్లె; యజ్ఞశాల; గౌతముడు, శునశ్శేపుఁడు, వటువులు; నవరంధ్రిములు బిగించి పట్టుకొనఁబడిన మేఁక; యజ్ఞగుండము, సమిధలు, సమిధలతోఁ బ్రిజ్వరిల్లుచున్న యగ్నిహోత్రిము.]

వేనుఁడు : [పేరెలుంగునఁ దొందరతో] ఓహో! యాశ్రిమవాసులగు యాయజూకులారా! ఏమి యీయాగము? ఏమి యీ యాగము; చాలింపుఁడు; చాలింపుఁడు; జంతుబలి యేరూపముననైన సరియె, వేనరాజ్యంబున నిషేధింపఁబడుట యెఱుంగరా ? ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యిట్లు శాసనతిరస్కారముఁ గావించి, దండ్యులేల యయ్యెదరు? నవరంధ్రములు బిగియఁబట్టి యాదిక్కుమాలిన యజమును యజ్ఞగుండమున వేల్చుటకు సాహసించుచుంటిరా. ఒక్కసమిధ యజ్ఞగుండమునఁ బడెనా యొక్క ప్రాణ మెగిరిపోవును. భీకరశాసనుండగు వేనునిశాసనంబు ధిక్కరించి యెవరు బ్రిదికిపోవఁగలరు ? అతఁడు చారచక్షువు కాఁడు.

అతఁడు స్వయముగఁ దనరాష్ట్రమెల్లఁ గుమ్మరుచుండును. ఎవ్వరును దప్పించుకొని పోవలేరు. [ధృష్టవర్మద్వితీయుఁడై ప్రవేశించి] గౌతమా! యేల యిట్లు దిగులుపడి బిక్కమొగముతో వెఱ్ఱిచూపులఁ జూచెదవు? ఈ దొంగజన్మమునకు మునిపల్లెయే కావలసివచ్చినదా?

గౌతముఁడు : ఏమి యీ యహంకారము? ఆర్యఋషుల యెదుటఁ గూడ నీ యహంకార ప్రదర్శనమా? చాలుంజాలు. బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠులచేఁ బవిత్రీకృతములగు మునిపల్లెలుకూడ నేఁటికీ యహంకార ప్రదర్శనముం జూడవలసి వచ్చెఁగా? ఆర్యఋషులం దిరస్కరించి శాపదగ్ధుఁడు కాక బ్రదికిపోయినవాఁ డింతకు మున్నెవండు కలఁడు?

వేనుఁ: నేనుమాత్రము బ్రదికిపోదునని చెప్పుచుంటినా? బ్రదుకవలయునని కోరుచుంటినా? కాని గౌతమా! మీ ఋషిపరంపరయందు పుట్టి గిట్టనివాని నొకనిం జెప్పుము. మీతండ్రి తాతముత్తాతలు చావక మిగిలియున్నారా? సిగ్గలక యొకనిఁ జంపుటకూడ గొప్పయే యని కొండాడుచుంటివి. బెబ్బులి సాధుమృగంబులఁ జంపుట లేదా? భేదమేమియున్నది? గౌతమా! యొకవేళ నీవంటిమహర్షి యెవ్వఁడయిన నన్ను ఖూనీ చేయుటకు సిద్ధపడిన యెడల, నిప్పుడు నేఁ బూనిన ధర్మము స్థాపింపక పూర్వము, ఒకవేళ సాధ్యపడక

పోయినచోఁ బ్రచారమయినను జేయక పూర్వము మాత్రి మట్టిది తటస్థింపదని గట్టిగఁ జెప్పుచుంటిని.

గౌత : ఏమి యీ యహంకారము ? చావుబ్రదుకులుకూడ నీచేతిలో నున్నట్లు మాటాడుచుంటివి.

వేనుఁ: అహంకార మహంకార మని యెత్తి పొడుచు చుంటివి. అహంకారములేని యభాగ్యుఁ డెవ్వఁడు? అహంకారములేని దీ ప్రపంచ మొక్క గడియయైనను సాగునా ? అహంకారములేని రాజు రాజ్యమేలఁ గలఁడా ? వేయేల ? నీ వాక్యము లహంకారద్యోత కములు కావా ? ధృష్టవర్మా ! ఈ గౌతముఁడు మాటలంజెప్పి మనలను మఱపించుచున్నాఁడు. ఏల యట్లూరక చూచెదవు? ఆమేఁక యుక్కిరి బిక్కిరియై చచ్చిపోవుటకు సిద్ధముగ నున్నది. మునుముందు వారల నవలకుగెంటి యామేఁకను గాపాడుము. ఆవల వాదించు కొందము.

ధృష్టవర్మ : చిత్తము, మహాప్రభూ ! [మేఁక వైపునకు నడచును.]

గౌత : ధృష్టవర్మా ! ఆగు మాగుము; ఏమి యీ తుందుడుకు ? మంత్రిపూతమైన యాయజమును నీవు స్పృశింపరాదు.

ధృష్ట: నేను మేఁకను స్పృశించువఱకు దానిని విడువ నొల్లరా ? ఏమి యీతిరస్కృతి? నన్నుఁ బల్కరింప

కుము. నాకుఁ బ్రభునాజ్ఞ యొక్కటియే యాచరణీయము. వేరొండుతో నాకుఁ బని లేదు.

గౌత : అహో! యేమి యీ దుండగము. నేఁటికి ముని పల్లెలుకూడఁ బాషండ షండ పాదధూళీధూసరితము లగుచున్నవి. యజ్ఞశాల కెట్టి గతి పట్టినది! ధృష్ట వర్మా! అవమానితులయిన యార్యఋషు లూరకుందురా? ఎన్నఁడయిన నూరకుండిరా! వాగ్బాణులయిన ఋషులం జెనకి యెవ్వఁడు సుఖనిద్ర చేయం జాలును?

వేనుఁ: గౌతమా! పరుషవాక్యములతోఁ బ్రయోజనమేమి? తిట్టుఁబోతులకు భయపడువారు నేఁడున్నారనియేనా నీ యభిప్రాయము? మదీయ బాహుయుగళీ వప్ర గుప్తుండవై మునిపల్లె సురక్షితుండ వయిన నీవు తెగఁబడి నన్నుఁ బాషండుఁడ వని తిట్టనుంకింతువా? ఇది యేమిధర్మము? పొగడికలకును, దెగడికలకును వేనుఁడు చలించి ధర్మపథమును వీడువాఁడు కాఁడు. అతఁ డచలుఁడు. అతని ధర్మమచలము. అతఁడు పాషండుఁడైననేమి? షండుఁడైననేమి? అతం డెవ్వఁ డైననేమి? అతనిరాజ్యముననున్న ప్రజలు సుఖజీవనము చేయవలయును. సుఖనిద్రఁ బొందవలయును. ఇదియే యతనిపరమావధి. ఇంతియెకాక యతని నాల్గుచెఱఁగుల నేలయందలి భూతజాలము పశుపక్షి క్రిమికీటకాదులుసైతము బాధనొందరాదు. బాధ

నొందిన, వేనుని మనస్సు తరుగుకొనిపోవును. వానికి నిద్దురపట్టదు. వానికి జీవనమే దుస్సహమగును. పెక్కు మాట లేల? ఈయజ్ఞములు, ఈయాగములు లోకకల్యాణార్థమని నీవు రుజువుపఱుపఁ గలిగినచోఁ బూర్తిగావింప నేననుజ్ఞ యిత్తును. లేనిచో నొక్క సమిధయైనను నీయజ్ఞగుండమున నుండదు.

గాత : వేనరాజా! ఎందులకీ మొండిపట్టు? దీన నుభయులకు మేలు లేదు.

వేనుఁ: నే నడిగినదానికిఁ బ్రత్యుత్తర మిమ్ము, నా కితరముతో సంబంధము లేదు.

గాత : అటులయిన వినుము.

అంగవంశోద్భవు లన్యాయవర్తులై
శిష్టమార్గములఁ బాసినది లేదు,
విపరీతధర్ములై వేదోక్తకర్మముల్
చేసేతఁ ద్రోసివేసినది లేదు,
అధికారబధిరగర్వాంధులై ప్రల్లద
మ్మునఁ బ్రజాపీడ సల్పినది లేదు,
అన్యరాజన్యజన్యాటోపదీనులై
నృపతిధర్మముల మానినది లేదు,
అతిసుభిక్షంబుగాఁగ రాజ్యంబు నేలి
చుట్టుపక్కలు నల్లూళ్ళ పుట్టఁజేసి
బ్రాహ్మణాశీస్సులను బొంది పరమపదముఁ
జేరినారు మున్ మీవారు, పేరుమోసి.

ఇట్టిమహనీయవంశంబున జన్మించి, మీ పూర్వుల పోకడల నీసడించి చరియించుట ధర్మమగునా?

వేనుం: గౌతమా! నీమాటలు గాదననేల? నీచెప్పిన మాట లన్నియు నిజమనియే నమ్మెదను. ఇప్పుడీప్రసంగము వలన లాభ మేమియున్నది? మాపూర్వులు తాము నమ్మిన ధర్మములను గట్టిగా నిలువఁబెట్టిరి. పూర్వా చారములన్నియు ననుసరణీయము లనియే మీరు చెప్పఁగల్గుదురా? దేశకాల పరిస్థితులంబట్టి యాచా రములు మాఱుచుండవా? తొల్లి వారు విశ్వసించిన ధర్మముల వా రాచరించిరి; నేఁడు నేను విశ్వసించిన ధర్మముల నేనాచరించుచుంటిని. కాన నాయంతః కరణప్రవృత్తికి విపరీతము లయిన ధర్మముల నారా జ్యమున నడుగుపెట్టనీయను. భూతదయకు విరుద్ధము లయిన పనులం జూచిన నాగుండె నీరై పోవును. నేను జూడలేను. మంచి కానీ, చెడ్డ కానీ నాయవస్థ యిది. మునీంద్రా! మాటలతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చకుము. ఈయజ్ఞయాగములు లోకకల్యాణార్థమని సిద్ధాంతీక రింపఁ బ్రయత్నింతువా? లేదా? కాలయాపన సహింపను.

గౌత: ఇటు కూర్చుండుము—చెప్పెదను. తొందఱపడనేల? రాజవు, మాయింటి కతిథివై వచ్చితివి. ఇంతమాత్ర మాతిథ్యము స్వీకరింపఁగూడదా?

వేనుం: ఇంటికి వచ్చినవాని కాతిథ్య మీయవలయు నని

యిప్పటికిఁ దెలిసినది కాఁబోలు. నాకు మర్యాద లతోఁ బనిలేదు. మి మ్మేయలజడి లేకుండఁగాపాడు చున్న నా యాజ్ఞలయందు గౌరవముఁ జూపలేనినీవు నాయెడ గౌరవముఁ జూప నేల యత్నింతువు?

గౌత: వేనరాజా! యే కారుకోనలోనో యే మారుమూలనో పారుటాకులయిండ్లలోఁ గాపురముఁ జేయుమాకు నతిథి, యభ్యాగతిపూజలుక్రొత్తలుసుమా! ఎందుల కొకరి నొకరు వేళాకోళముఁ జేసికొనుట? నీ వడిగిన ప్రశ్నకు సమాధాన మిత్తును; శ్రద్ధాళుఁడవై వినుము.

వేనుఁ: సిద్ధముగ నుంటిని; విన్పింపుము.

గౌత: ఎఱుంగుదువుకాదే మేఘములు ధూమయోనులని పిలువంబడుట.

వేనుఁ: ఎఱుంగుదును. అయిన?

గౌత: ధూమయోనులనఁగా ధూమముచేఁ బుట్టింపఁ బడునవి.

వేనుఁ; ఏధూమముచే?

గౌత: యజ్ఞధూమముచే.

వేనుఁ: ఇతరధూమముల కేల యన్వయింపదు?

గౌత: యజ్ఞధూమమునందున్న మహాశక్తి వానియందు లేదు గావున.

వేనుఁ: ఎవరు దీనిని గనిపెట్టిరి?

గౌత: ఆర్యఋషులు; త్రికాలజ్ఞులగు ఋషులు వెట్టివారని

తలంచుచుంటివా ?

వేనుఁ: ఋషులు వెఱ్ఱివారని నే నెన్నఁడును దలంపను. కాల చక్రము నెదురు త్రిప్పనేర్తురు. ఋషులే మాబోం ట్లను మూర్ఖులని తలంతురు. ఎందుల కీగొడవ, నీవు చెప్పఁదలంచుకొన్న దేదియో చెప్పరాదా ?

గౌత : మేఘములు ధూమయోను లగుటచేతనే మీ శ్రేయస్సు గోరు మేము మీ యాజ్ఞాతిరస్కారముఁ జేసియైనను యజ్ఞములు చేయఁబూనితిమి.

వేనుఁ: కారణము?

గౌత : కారణమా? కఱవు రాకుండుటకుఁ బాడిపంటలుమూ లము, పాడిపంటలకు వఱపులేమి మూలము, వఱపు లేకుండుటకు వానలు మూలము, వానలకు మేఘ ములు మూలము, మేఘములకు ధూమముమూలము, ధూమమునకు యజ్ఞములు మూలము.

వేనుఁ: యజ్ఞములకు ఋషులు మూలము, ఋషులకుఁ గుటీ రములు మూలము, కుటీరములకు నాశ్రమములు మూలము, సరిపోయినది, నీవాదము నెగ్గినది, నాసం దియము దీరినది. ఇంకేమి వలయును? కాని గౌతమా! యెవ్వరితో మాటాడుచుంటివో యించుకంతయైన నీకు బోధపడ లేదా? మహావిదుషీమణియు, సదసద్వి వేకసంపన్నయు, సృష్టి రహస్యజ్ఞానచతురమతియు నగు సునీథాదేవిచే బోధింపఁబడిన వేనుఁ డీకుతర్క మునకుఁ జెవియొగ్గునని యేనా నీనమ్మకము? పొగచే

మొయిళ్ళు, మొయిళ్ళచే వానలు, వానలచేఁ బాడి పంటలు, పాడిపంటలచేఁ గాటకము తొలఁగుట: తన్మూలమున యజ్ఞములు లోకకల్యాణప్రదాయకములు. మేలు మేలు! నారాజ్యంబున యజ్ఞయాగములు సూన్యింపఁబడి యెన్నినాళ్ళయినదో యెరుంగుదువా? నాఁటనుండియు నేఁటిదనుక మేఘములు కంటంబడుచునే యున్నవే. ఇవి పొగచేఁ గల్పింపఁబడిన మేఘములు కావా? ఈ జన్నంపుఁబొగ మొయిళ్ళను సృజించునో, లేదో కాని యాశ్రమంబుల నన్నిఁటిని నల్లాళ్ళను జేసివైచుచున్నది.

జన్నంపుఁబొగమంచు చదలు గప్పకయున్న
నెల మూఁడువానలు నిలిచికురియు
విత్తనంబులఁ దెచ్చి, వెదజల్ల మోసెత్తి
ముక్కారుపంటలు పిక్కటిల్లు
అన్ని కారులయందుఁ గ్రొన్ననల్ కొనసాఁగి
విరితీవియలు పూలు, విరియఁబూచు
చవిగల్గు రుచిగల్గు, చాల కమ్మనిపండ్లు
పండ్లచెట్ల నెపుడు, పండఁగాయు
గరిక కలివేరు చిప్పర, కనుము మొలవ
పచ్చిబీళ్ళపైఁ దిరుగాడు పాడిమొదవు
పాడియిచ్చును బానలు పట్టకుండ
క్షామ మెఱుఁగవు నే నేలు సీమ లెల్ల.

శునశ్శేఫుఁడు : వేనరాజా! నీవు చెప్పిన దంతయు నిజమే. కాని యిది యంతయు నీధర్మ సంస్థాపనప్రతిఫలం

బని తలంచుచుంటివా? యెంతవెఱ్ఱి? మీావంశము నందలి ప్రేమచే నెంతమంది మానులు నీరాజ్యము నందలి కీకారణ్యములయందు నిల్చి యజ్ఞములు చేయుచున్నారో నీకేమి తెలియును? ఆయజ్ఞయాగ ములే లేకయున్న నీరాజ్యమింత సుభిక్షముగా నుండ వచ్చెనా?

వేనుఁ: ఓహో! శునశ్శేఫా! క్రొత్తవింతలు దెలుపుచుంటివి. మీారెంతకైనను దగుదురు. ఈవిధంబుగ దొంగ జన్నంబులు చేయుబుష్ములింక నా రాజ్యంబున నున్నారుగా. ఇందు నే నాలసింపరాదు. నారాజ్య మెల్లఁ గ్రుమ్మరి యట్టి వేమయిన నున్నచో వెంటనే మాన్పింపవలయును. శాసన ధిక్కారమెంత చుల కనయైనది. గౌతమా! యొకమాటఁ జెప్పుచుంటిని. నీ బూకరింపుమాటలతో లాభ మేమియునులేదు. మాటలం జెప్పి నన్ను మోసగింపనేరవు. నే నంగ రాజ్యసింహాసనం బధిష్ఠించినప్పటినుండియుఁ గఱవు లేదు, వఱపులేదు. ధర్మసంస్థాపనాపటిష్ఠం బైననా ద్రాఘిష్ఠ ఖడ్గ ధారాధాళధళ్యమును జూచి జార చోరులు పరసీమలకు దారితీసిరి. పౌరులు పిక్కబెదరు లేక తమతమ కార్యములయందు నిమగ్నులై యున్నారు. క్షుధాతురు లెందుఁ గనరారు. జాన పదులుసైతము బొమ్మపైఁ జేయిడికొని, భయము లేక హాయిగా నిదురించుచున్నారు. ధృష్టవర్మా! యీా గౌతముని వితండవాదమువల్ల ప్రయోజన

మేమియును లేదు. ఆలసింపకుము. ఆ రావిపేళ్ళాఱక కాలిపోవుచున్నవి. యజ్ఞగుండమును జల్లార్చివైవుము. భగవంతుఁ డొకఁడున్నచో నోరు వాయిలేని యీ మేఁకమాంసమును గోరునా ?

శున : వేనరాజా ! నీ తండ్రితాతలు, ముత్తాతలెఱుంగని ధర్మసూక్ష్మము లెఱింగితివి. అహో ! మేధావిశేషము. ఈ పశువిశసనము దేవప్రీత్యర్థము కాదు.

వేనుఁ: క్రొత్తదారి త్రొక్కుచున్నావే ? కాకున్న మఱి దేనికి ?

శున : ఋషులు స్వార్థపరులు గారనియుఁ, బరార్థజీవను లనియు నెఱుంగుదువా ?

వేనుఁ: ఎఱుంగ కేమి ? ఎఱుంగుదును. అయిన ?

శున : ఈ యజ్ఞముచే నీ యజ్ఞపశు వుత్తమపదంబును బొందును.

వేనుఁ: మఱి యజ్ఞకర్తయో ?

శున : అతండును నుత్తమలోకప్రాప్తిఁ గాంచును.

వేనుఁ: ఓహో ! యిదియా పరార్థజీవనము ? మేలు ! ఋషు లింత పరార్థజీవనులే యగునెడల నింకొక్కపనిఁ జేయరాదా !

శున : ఏది యాపని ?

వేనుఁ: మీకులపతియు, గురువునైన యీ వృద్ధగౌతముఁడు నిన్ను యజ్ఞపశువుంగాఁ జేసి, యీ యజ్ఞమును ముగించినచో లోకమెంత సంతసిల్లును ? ఒక్క

యజ్ఞముచేతనే గురుశిష్యు లిరువు రుత్తమలోకంబును బొందఁగల్గుదురుగదా ? మీ జాతికైనను జెందని యీ మేఁకకు సద్గతులు కల్పించుటకంటెఁ జిన్న నాటనుండియుఁ గొలిచి సేవించుచున్న నీకు నుత్తమ లోకంబు కల్పించుట సమంజసముకాదా! గౌతమా! దీనికి నీవేల యొడంబడవు ? ఇందుఁ దప్పేమున్నది ?

ధృష్ట: దేవా ! యీశునశ్శేఫుని యూపంబునకుఁ గట్టి వైతునా ? శునశ్శేఫా ! యింత చవుకగా నుత్తమ లోకంబులు కల్గుచున్నపుడు నీ వేల యాలసింతువు ?

వేనుఁ: ఆతండు యజ్ఞపశు వగుటకు నిష్టపడినప్పుడుకదా యూపంబునకుఁ గట్టివైచుట. శునశ్శేఫా ! యింత కును జెప్పవైతివి, యుత్తమలోకము లనఁగా నేమి ? స్వైరవిహారము, సురాపానము, వృద్ధవేశ్యావనితాజ నతాపాంగవీక్షణము లేనా ?

గౌత : విశ్వాసమేలేని నీకు వీనితోఁబనియేమి ?

వేనుఁ: తెలిసికొన్నపిదప నైనను విశ్వాసము కలుగవచ్చును గదా. దయయుంచి తెల్పుఁడు.

శున : ఇవి కొన్ని.

వేనుఁ: మిగిలినవి ?

శున : ఎందుల కీయెక్కసక్కియములు ?

వేనుఁ: ఎక్కసక్కియము లేమి ? ఇవియే మైనచో నీభూలో కంబున దొరకవా ? విచ్చలవిడిఁ దిరుగరాదా ? గొంతుబంటి త్రాగరాదా? ముదుసలిపడుపుగత్తెల

కౌగిళ్ళఁ గులికి కులికి లాలాదగ్రంబును జవిచూడ రాదా ? స్వార్థపరత్వబుద్ధిచే నొక్కదిక్కుమాలిన జంతువునుజంపి యుత్తమలోకమును బొందయ త్నించుట మానవుఁడు చేయఁదగిన కార్యమేనా ? పరలోకము లున్నవోలేవో ? ఉన్నచో నవియుత్తమ లోకము లగునోకావో? అగుచో నీమేఁకను నగ్నిలో వేల్చితిన్నంతమాత్రమున నవిచేఁజిక్కునో చిక్కవో; ఇట్టి సంశయాస్పదము లగు పరలోకసౌఖ్యముల కాపించి భూతదయ నుజ్జగించి పరహింసఁ బొనరించి మూర్ఖుండ వేలయయ్యెదవు ?

శున : ఇది వికత్థనము, అధిక్షేపము, దుస్సహము.

వేనుఁ: నామాటయే నీకు దుస్సహ మైనప్పుడు, నిండు ప్రాణముతోనున్న యొక్క సాధుమృగంబును నవ రంధ్రములు బిగించిపట్టి, బగ్గుబగ్గున మండుమంటలో వైచి కాల్తురన్నచో నేపడు మనోవేదన యెవ్వఁ డెఱుంగనేర్చు ? శునశ్శేఫా ! లే లెమ్ము, యజ్ఞము మాని సర్వభూత సమభావుఁడవు కమ్ము. ఈ వృద్ధ గౌతముని మాటలువిని మతి చెడఁగొట్టుకొనకుము.

గౌత : ఈ పరుషవాక్యములు కర్ణశూలములును, మనశ్శల్య ములును.

వేనుఁ: ఈ కల్లకన్నీటిబొట్టు లేటికి ? నిరంతరము మునలివలె కన్నీరేల కార్చెదవు ? ద్విజేతరుఁడు వేదంబును విన్నంతమాత్రముననే కర్ణరంధ్రములఁ గరగించిన సీసమును బోయు మన్నప్పుడు నీ మన స్సెట్లుండెను ?

ఎందుల కీకపటావేదన ?

శున : వేనరాజా ! ఎంత యధికార మున్నను, ఆ యధికార మెంత యప్రతిహత మైనదైనను, ఇంత విశంకట ముగా సంచరింప ధర్మముగునా ? ప్రజలను గాపాడి, తెలిపి సన్మార్గమున నడిపింపవలసిన మహారాజవు, పూజ్యులగు నార్యఋషులచేఁ బ్రయుజ్యమానము లయిన యజ్ఞములు మాన్పి నరకలోకగంతవ్యుఁడ వేల యయ్యెదవు?

వేనుఁ: శునశ్శేఫా ! ఋషు లెట్టికార్యములు చేసినను వాని కిం దలయూపకున్న నరకలోకమునకుఁ బోవలసిన దేనా ? ఎందుచేత !

శున : వారు పరార్థజీవనులు గాన.

వేనుఁ: తాముత్తమలోకమును బొందఁగోరి యే జంతువునో యగ్నిగుండమున వేల్చుట, పరార్థజీవనుల లక్షణ మేనా ?

శున : ఋషితిరస్కారము నరకలోకమునకు దారితీయును.

వేనుఁ: ఎచ్చట నున్నది ? ఎంత దూరములో నున్నది యా నరకలోకము ? నీవుగాని, నీ గురుపరంపరలో నెవ్వ రయినఁగాని యెప్పుడయినఁ జూచివచ్చితిరా, మాటి మాటికి నెఱిఁగియున్నట్టు మాటలాడుచుంటివి.

గౌత : రాజా ! నీ నాలుక చీలిక గాకున్నది. ఎట్టెట్టి మహ నీయుల నిందించుచున్నావు.

వేనుఁ: మీ రే కోరికయైనను గోరుకొందురుగాని, యీకోరిక మాత్రము గోరుకొనకుఁడు. నా నాలుకయే చీలిక

మైనచో నాభీలవ్యాళమ నయ్యెద. అప్పుడు మఱింత భయంకరుండగా నుందును. దయయుంచి నన్నీ రూపముననే యుండనిండు. మీ తపశ్శక్తిగూడ వ్యయము గాకుండు.

శున : ఈ యెత్తిపొడుపులతో మన స్సారాటపడు చున్నది. వేనరాజా ! యెవ్వ రడ్డుపడినను నీకుమాత్రము నరకము దప్పదు.

వేనుఁ: ఒక రడ్డుపడుట యేల ? నేనే పోదును, బోవలసిన యగత్యము కల్గుచో. కాని యచ్చట మీవంటి ఋషులుగాని, యిటువంటి కటికదుకాణములుగాని, యిటువంటి ధర్మపీడలుగాని యుండునా ?

శున : మావంటి ఋషులచ్చట నెందుల కుందురు ?

వేనుఁ: మీవంటి ఋషులే యచ్చట లేకున్న నేను గాపురము పెట్టుటకు నాక్షేపణ మేమియుండు ? నాకుఁ బరమ సమ్మతము. స్వర్గమున మీవంటి ధర్మద్రోహుల పొత్తునఁ బడియుండి, మనోవేదనఁ బడుటకన్న మీరులేని నరకమున నొంటరిగ నుండుట మేలు కాదా ? ఇన్ని యజ్ఞపశువులు, యజ్ఞగుండమునఁ బడకుండఁజేసి ప్రాణదానముఁ జేయుచున్న నేను నరకలోకమునకుఁ బోయినను మేలేయగుఁగాక, ప్రాణప్రదానమునకుఁ బ్రతిఫలంబు నరకలోకమా ? ఎవ్వరు నాకీ నరకలోకము నిచ్చునది ?

శున : భగవంతుఁడు.

వేను: ఎవ్వఁడీ మహానుభావుఁడు ? ఈయన ప్రకృతియేమి?
ఇంతవఱకెప్పుడును నా రాజ్యంబునఁ గన్పట్ట లేదే!
ఇంతకుఁ జెప్పవైతివి: యీయన యుద్యోగ మేమి ?

శున : సర్వాంతర్యామి, సర్వప్రపంచసృష్టిస్థితి లయహేతు భూతుఁడు. దుష్టుల శిక్షించుట, శిష్టుల రక్షించుట యీయనయుద్యోగము. అహోరాత్రము లీ ప్రపంచ ములఁ గనిపెట్టికొనియుండు.

వేను: పాపమెంత బాధపడుచుండునో నిద్రాహారములు మాని, రేఁబవలు కనిపెట్టికొనియుండి. ఈ మహా మహుఁడేనా నాకు నరకలోకము దానము చేయునది? జీవహింస సల్పుచున్నందులకు మీకు స్వర్గము, దానిని బాపుచున్నందులకు నాకు నరకము! ఈ దేవుని మీరు క్రొత్తగా సృజించినట్లున్నది. ఈ మీ దేవుఁడు తన ధర్మమునుగూడ మఱచువాఁడుగ నున్నాఁడు. ఎంతమంది దుష్టులు శిక్షను దప్పించు కొని పోవుచున్నా రీలోకమున ? ఎంతమంధి శిష్టులు శిక్షింపఁబడుచున్నారు.

గాత : కటకటా! భగవానుఁడు కూడ నీ పరిహాసమునకుఁ బాతుఁడయ్యె. నీకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమే లేనట్లు న్నది.

వేను: నాకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమే లేనట్లున్నది; నీకుఁ జిత్తమే లేనట్లున్నది.

గాత : ఏమేమి ?

వేనుః ఏమున్నది ? ఒకరికిఁ బ్రాయశ్చిత్తము, నింకొకరికిఁ
జిత్తము లేనట్లున్నది. లేనిచో దృగ్గోచరుఁడు కాని
వాఁడును, మానవులచే సృజింపఁబడినవాఁడును సృష్టి
స్థితి లయకారకుఁడేమి ? సృష్టిస్థితిలయములు స్వభావ
జన్యములుకావా ? మన కంటికిఁ గన్పట్టుటలేదా ?
పుట్టినది గిట్టకున్నదేది ? ఇందులో భగవంతునకుఁ
బెత్తనమేల !

గాత : పాపము శాంతించునుగాక ! దినదిన మీలోకమున
జరుగుచున్న కార్యక్రమమునందు భగవంతునకుఁ
బెత్తనమేలేదా ? ఏమిపాపముఁ జేసికొంటినో కాని
యిట్టిమాటలు వినవలసివచ్చినది.

వేనుః తొల్లి నీవేమి పాపముఁ జేసితివో యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
నేఁడుమాత్రము యజ్ఞమిషంబున మహాపాపంబును
మూఁటఁ గట్టుకొనుచున్నావు. ఇది యటుంచుము.
నీవు చెప్పిన చొప్పున భగవంతునకు నీ ప్రపంచమున
నిత్యము జరుగుచున్న కార్యక్రమమునందుఁ బెత్త
నమే యున్నయెడల నిన్ని ఘాతకకృత్యము లేల జరు
గును ? వీని నణంచలేఁడా ? ఎందులకు నణంచఁడు ?

శున : ఏమి విచిత్రమైన వాదముఁ జేయుచుంటివి ? నీ
మాటల కెదురాడువారు లేరనియా ? మానవుఁడు
కర్మప్రేరితుఁడై చేయుచున్న కార్యముల నెవ్వరు
మాన్పఁగలరు ?

వేనుః అయినచో భగవంతుఁడు నిష్ప్రయోజకుండా ?

శున : మహాపాతకమును మూఁటఁ గట్టుకొనుచున్నావు.

గౌత : నిష్ప్రయోజకుం డెట్లగును ? అతఁడు సర్వకర్మము
లకు సాక్షి.

వేనుఁ: కూటసాక్షియా ? ఎందుల కీసాక్షిత్వము ? తనకెట్టె
దుట జరుగుచున్న క్రూరకర్మల మాన్పనేరక సాక్షి
యగుచున్నాఁడా ? ఏమి చిత్రము ! ఈసాక్ష్య మెవ్వరి
యెదుట నుపయోగపడును ? ఎవ్వరికిఁ బ్రయోజన
కారి యగును ? విచారణకర్త యెవ్వరు ?

గౌత : నీవు పాషండుఁడవు: నీకు సుగతులు లేవు.

వేనుఁ: లేకపోయినఁ బోనిమ్ము. "మాటిమాటికి నీకు సుగ
తులు లేవు, నరకమునకుఁ బోదువు" అని బెదరింతు
వేల ? నీబెదరింపులు దుర్బలహృదయునిఁ గలఁగింప
నోపు. నావంటివానిని గాదు. లోకముఁ గన్గప్పి,
మీదుర్వ్యవసాయమునకుఁ దోడ్పడ భగవంతు
నొకని సృజించి లేనిపోని సర్వశక్తులు వాని కంటఁ
గట్టి జగమును నుఱ్ఱూఁతలూప యత్నించుచుంటిరి.
మీకా సుగతులు, నాకా లేనిది ?

గౌత : మహాపాతకహేతువులగు నీమాటలు వినఁజాల.

వేనుఁ: చేయఁగల్గుదువుకాని వినలేవు. నిజముగ నీవు
సృజించిన భగవంతుఁడు కాఁడా ? నీయవసరము
కొలఁది నీ భగవంతుని యవతారము లెత్తించలేదా ?
వేషభాషాదులు మార్చలేదా? ఒకప్పుడు నిరాకారుఁ
డంటివి, ఒకప్పుడు సాకారుఁ డంటివి; ఒకప్పుడు
భీకరాకారుఁ డంటివి; ఒకప్పుడు వికారుఁ డంటివి;
ఒకప్పుడు నరమాంసము; వేఱొకయప్పుడు గో

మాంసము; ఇంకొకప్పుడు మృగమాంసము; మఱి యొకప్పుడు ఫలపత్రపుష్పాదులు భోజ్య మంటివి. నీ బుద్ధిభ్రమణముతోఁ బాటు భగవంతుని యాకార భాషాభూషా విశేషాదులు మాఱలేదా ? మాఱు చుండుట లేదా ? ఏల సత్యమును మఱుఁగుపుచ్చె దవు ?

గౌత : వేనరాజా ! నీవు నాస్తికుఁడవు. నీతోఁ బ్రసంగమే పాపహేతు వగును. ఈ యాశ్రమము వీడిపొమ్ము - మగిడి యెన్నఁడు నీయాశ్రమముగడప దాఁటి లోనఁ బ్రవేశింపకుము.

వేనుఁ: నేను నాస్తికుఁడనైన లోకమునకుఁ గల్గు నష్టమేమి ? నే నేమయిన లోకద్రోహముఁ జేయుచుంటినా, లోక ప్రతారణముఁ జేయుచుంటినా ? పరహింసాచరణము నకుఁ గడంగి లోకమును దుఃఖభూయిష్ఠముగాఁ జేయు చుంటినా ? నాస్తికతయే పాపహేతు వంటివి. పాప మనఁగా నేమి ?

గౌత : పాప మనఁగా నేమి ! ఇంతవఱకు వచ్చినది. పాప మనఁగా నేమియో యెఱుంగవైతివి. ఇందుచేతనే యింత నిరంకుశప్రవర్తనుఁడ వైతివి. ఈ ప్రజా సౌభాగ్య మిఁక నీచేతం బడి నలిగిపోకుండునా ?

వేనుఁ: గౌతమా ! అడిగినదానికి నేలప్రత్యుత్తర మీయవు? ఈవిధంబుగనే శిష్యపరంపరకు బోధించుచుంటివా ? మేలు మేలు, ధృష్టవర్మా ! యగ్నిగుండమును జల్లార్పివైచితివికదా.

ధృష్ట: చిత్తము దేవా! శునశ్శేఫునిమాటఁ జెప్పరైతిరి. యూపంబునకుఁ గట్టివేయుమందురా?

వేనుఁ: నీ ప్రశ్నకుఁ బ్రత్యుత్తరము కులపతి చెప్పఁదగినది. ఇక నీవై తండ్రికునితోఁ బ్రసంగించి లాభములేదు. నిదుర పోయినట్టు నటించు వానిని మేలుకొల్పుట యెవ్వనికి సాధ్యమగును? మగిడిపోదము [ఒకపొడల జింక పిల్ల వేనునికాలు రాచుకొనుచుండును. వేనుడు చూచి] శునశ్శేఫా! ఎక్కడిది యీ కృష్ణసార శాబకము? మానవునికిఁ జాల మచ్చిక పడియున్నది. ఎరుగదుఁ మానవుని ప్రకృతి.

శున : ఆశ్రమమునఁ బెరుఁగుచున్నది.

వేనుఁ: ఎందులకుఁ బెంచుచుంటిరి. అహో! మఱచితి, మఱచితి. కృష్ణసార మాంసము ఆర్యఋషులకుఁ జాలరుచ్యముగ నుండునుగాదే. ఇది పోతరించిన పిమ్మట భోజన భాజన మగునుగాఁబోలు. కానిదీనిది మొండి యాయువు. లేకున్న నాకంటఁబడదు. ఈ పొడలెంత మురువుగా నున్నవి. ఇదియెంత ముద్దుఁ గొల్పుచున్నది! ధృష్టవర్మా! నేనుదీనిని గొంపోయి సాకెదను. వంటయిల్లు చొచ్చినకుందేలు తప్పించుకొని పోవుచున్నది. శునశ్శేఫా! యేల యట్లుదిగులుపడి చూచెదవు? ఒక్కపూట నీ మాంసములేనంతమాత్రముననే ప్రాణముమీఁదికి రాదులే.

గౌత : ఆర్యఋషులతోడి పరిహాసములు ఆయుఃక్షీణ హేతువులు.

వేనుఁ: గౌతమా ! యెంతకాల మీ బెదరింపులు ? కడసారి మాటఁ జెప్పుచుంటిని వినుము. నీ వెఱిఁగి యెఱిఁగి శాసన తిరస్కారముఁ గావించితివి. ఇది ప్రథమతిర స్కార మగుటచే మందలింపులతో ముగిసినది. ఇట్టి దియే మరల వాటిల్లినచో వేనుఁ డతిప్రచండ శిక్షా ప్రదాత యగును. ధర్మపీఠ నతఁడు మన్నింపఁడు. ఇంక నే నిందుండరాదు. ఒక్క హితోపదేశమును జేసిపోయెదను. ఈ చిన్నవటువుల కిప్పటినుండియు మాంసము భుజింప నేర్పవలయునా ? నేర్చుకొన వలయు నన్నచోఁ గావలసినంత కాలమున్నది. మాంసమును మాన్పి ప్రపంచమును దుఃఖభూ యిష్ఠము గాకుండఁ జేయలేవా? ఆలోచించుకొనుము. నేఁ బోయివచ్చెద. ధృష్టవర్మా! ఈ జింకపిల్లను నీవు తీసికొని బయలుదేరుము, పోదము. [నిష్క్రమింతురు]

మొదటిరంగము

ముగింపు

రెండవరంగము

[రాజమాత సునీథాదేవి; గౌతముఁడు.]

గౌత : తల్లీ ! హృదయమువిప్పి చెప్పుచుంటిని. అంగరాజు మరణము నేఁటికి మాకుఁ గ్రొంగ్రొత్తదియై దిగులు గొల్పుచున్నది. భావికాలము గాఢాంధకార మయంబై మాకు విషాదభూయిష్ఠంబుగ నున్నట్లు పొడకట్టుచున్నది. ఏమని చెప్పనేర్తును. ప్రశాంతనిలయంబులయిన మా యాశ్రమంబు లల్లకల్లోలమయినవి. పరహింసా పరాఙ్ముఖులయిన పరమతపోధనుల డెందంబులు తల్లడిల్లినవి. ఆశ్రమవాసు లా బాలగోపాలమెంత సంక్షోభపడిరో భగవంతుఁడెఱుఁగు. పరమపూజ్యుండగు నంగరాజు రాజ్యంబున మాగతులిట్లయినవి. ఈ దీనుల మొఱలాలింతు రేమోయని పడుచు లేచుచు నిచ్చటికి వచ్చితిని.

సునీథాదేవి : గౌతమమునీంద్రా! మా వేనుఁడు రాజ్యముఁ జేయుచున్న కాలములోనే యిట్టి దుండగములు వాటిల్లినవా ? పరమసాధువులగు మీకే కడగండ్లుట్టిపడినవా ? ఏమి దుర్గతి ! మా వేనుఁడెక్కడ నున్నాఁడో ! ఏమి చేయుచున్నాఁడో ! అతఁడు ప్రమత్తుఁడు కాఁడే ? కుడిచినచోటఁ బండక పండిన చోటఁ గుడువక రాజ్యమెల్లను దీనజనావనార్థమై యెల్ల ప్రొద్దులఁ గ్రుమ్మరుచుండును.

గౌత : తల్లీ ! కంచెయే చేను మేయుటకుఁ బూనుకొన్నది.

సునీథా: కంచెయే చేను మేయుటకుఁ బూనుకొన్నదా ? యేమీ ! మా వేనుఁ డాశ్రమవాసులగు ఋషుల యెడ నపచారముఁ జేసెనా ? చిత్రము. చలిచీమ నైనను జావఁదొ్రక్క నేరని మా వేనుఁడు, పై కుఱుక నున్న క్రూరశరారువునైనను బాణమునఁ గొట్ట నొల్లని మా వేనుఁడు, పసితనంబు నుండియు నుగ్గు బాలతో రంగరించి పోసిన భూతదయా రసంబుఁ ద్రావి పెరిగిన మా వేనుఁడు, బీదసాదలఁ దోడులేని వారంఁ బ్రోవ బద్ధకంకణుండయిన మా వేనుఁడు పరహింసాపరాఙ్ముఖు లయిన ఋషులయెడ నప చారముఁ జేసెనా? ఏలొకో నామనస్సు నమ్మఁజాల కున్నది. ఎవ్వరో పొరపడియుందురు. ఎచ్చటనో పొరపాటు జరిగి యుండవలయును.

గౌత : మీ కేల యిట్టిసంశయము కలిగెనో తెలియఁజాలను. మా పురాకృతఫలంబు గాఁబోలు. పొరపాటెందును, నెవరియందును లేదు. మా యాశ్రమంబులో మొన్న మే మజమేధమును జేయుచుండ నెచ్చటినుండియో పరుగు పరుగున వచ్చి, కులపతులు వలదని బతి మాలుచున్నను, వారిపలుకులు పెడచెవింబెట్టి, పట్టి యుంచఁబడిన మేఁకను వదలించి, యజ్ఞగుండమును జల్లార్పివైచెను.

సునీథా: గౌతమమునీశ్వరా ! సర్వమిప్పుడవగతమైనది. ఇది యేనా కంచెయే చేను మేయుట? పట్టియుంపఁబడిన

మేఁకను వదలించెను. అగ్నిగుండమును జల్లార్పెను. ఇంతియే. ఆశ్రమవాసులగు తపోధనులజోలికిఁ బోవ లేదుకదా! నిజముగ నిది వేనుఁడు చేయుపనియే.

కాదనఁబోఁడు నాయెదుట
గట్టిగఁ జెప్పిన కార్యమెన్నఁడున్
వాదము లాడఁబోఁడు బుధ
వర్గముతో నవుఁగాదటంచు సం
వేదముఁ జూపఁబోఁడు పర
వృత్తి మెఱుంగఁగఁగోరి కాని యా
వైదిక ధర్మమన్నఁ బొర
పాటుననైన నను మెచ్చఁడేమియున్.

మా వేనుఁడు చాలపాపభీతి కలవాఁడు. ఎట్టివానిని నైన, నెట్టిసమయంబునందైనఁ జెనకువాఁడు కాఁడు.

గాత: ఎవ్వరో పొరపడియుందు రంటిరి. ఎవ్వరు పొరపడిరో యిప్పుడు మీకు బోధపడుటలేదా? మా యాశ్రమంబుననున్న పరమపూజ్యులగు తపోధనులతో మహారాజు వితండ వాదంబుఁ గావించెను. వారలం గవిసి మాటాడి విసివించెను. తుట్టతుదకుఁ గఠోర స్వరంబున "ఒక్కసమిధ యజ్ఞగుండమునఁ బడెనా యొక్కశిరస్సు మింటి కెగురు" ననిబూకరించి చెప్పి యచ్చట నిలువక డబ్బాటుగా వెడలిపోయెను. తొల్లి మీవంశంబున ఋషులయెడ నింత విశృంఖలముగా సంచరించినవా రెవ్వరైన నుండిరా?

సునీథా: గౌతమ మునీశ్వరా ! మా వేనుని నే నెఱుంగునట్లు లొరు లెవ్వ రెఱుంగరు. ఏయే పరిస్థితులయందు నాతఁడెట్లు సంచరించునో నాకు బాగుగాఁ దెలియును. ధర్మపీడ కండ్లారఁ జూచెనా మైమఱచి మాటాడుట యాతనివాజ. చిఱుతనాఁటనుండియు నాతఁ డట్టివాఁడే. ఎవ్వరి స్వభావంబు నెవ్వరు మాన్పఁగలరు ? మీ మనస్సులు నొవ్వకుండ నచ్చఁ జెప్పి తనపని దీర్చుకొనరాదా ? నొవ్వనాడుట యేల? మందలించెదను.

గౌత : మీరుకూడ నిట్లు చెప్పుచుంటిరేల ?

సునీథా: నే నేమి కానిమాటఁ జెప్పితిని. కొన్నివిషయంబులందు మా వేనుఁడు దృఢాభిప్రాయంబులు కలవాఁడు. ఒకరిమాట వినఁడు.

గౌత : నట్టేటఁ బుట్టి మునిఁగినది. యజ్ఞగుండమును జల్లార్పుట, యజ్ఞపశువును దోలివైచుట, యజ్ఞవిఘ్నముఁ గావించుట తప్పులు గావనియేనా మీతలంపు ?

సునీథా: నాతలంపులతో మీకుఁ బ్రయోజన మేమియున్నది? మా వేనుఁడేమి తలంచెనో యదికదా మీకుఁ గావలసినది. అతఁడు మోఱకుఁడుగాఁడు, అతనికిఁ బుణ్యపాపజ్ఞాన మున్నది. దోషాదోష విచక్షణ యున్నది. అతఁడు మంచి చెడ్డ లెఱుంగును. కాని ధర్మసంస్థాపనవిషయమునమాత్ర మతండు మోమోటమి యెఱుంగడు. ఇట్టివానికి నేనేమి బోధింతును?

గౌత : ఇప్పుడు ధర్మసంస్థాపనవిషయమేమి వచ్చినది ?

సునీథా: యజ్ఞములు హింసాప్రపూర్ణములు గావున నవి త్యాజ్యము లనియు; నందుచేఁ దనరాజ్యంబున నయ్యవి జరుగఁగూడ దనియు నాతనిపట్టు. దీనికి నే నెటు ప్రతిబంధకము గల్పింపఁగల్గుదును ?

గౌత : అయినచో మాకు దిక్కెవ్వరు? మాయజ్ఞ యాగంబులకుఁ దిలోదకములు వదలవలసినదేనా? వేనరాజు మొన్న మా యాశ్రమంబునఁ జిన్నబెద్దల తారతమ్యంబు లేక, యద్దుపద్దులు లేక సంచరించెను. శిష్టరక్షణముఁ జేయవలసిన రాజే యీవిధంబుగ సంచరింప మాగతి యేమి ?

సునీథా: శిష్టరక్షణఁ జేయుచుంటి ననియే మా వేనుని యభిప్రాయము. హింసామూలకము లయిన యజ్ఞములు, యాగములు, త్యాజ్యములనియు నపరిగ్రాహ్యములనియు, వానిని నాచరించువారు శిష్టులు గారనియు మా వేనుని వాదన. నేను జెప్పఁగలదానినే కాని విన్పింపఁగలనా ?

గౌత : అయ్యో! ఇంకేమి యున్నది? అగ్గికి గాలితోడైనట్లు వేనమహారాజునకు నాతని సైన్యాధిపతి ధృష్టవర్మ తోడైనాఁడు. రాజునకుఁ దగినబంటు, క్రూరస్వభావుఁడు. మొగమెత్తి మనుష్యుఁ జూడకయే యగ్నిగుండమును "నుఫ్" అని యూదివైచెను.

సునీథా: అట్లయినచో ధృష్టవర్మ తన సేవాధర్మమును జక్కగా నెఱవేర్చెను. నమ్మఁదగినబంటే.

గౌత : సునీథాదేవి ! ఇంక నంగరాజ్యంబునకుఁ దొలంగి

మేము వలసపోవలసినదేనా? అంగరాజ్యంబున ఋషులకు నిలువ నీడయే లేదా? తలఁ దాఁచికొనుటకు జేనెడుచోటేలేదా? అరణ్యములయందు వన్యమృగంబులకరణిఁ దిరుగుటకునైన ఋషులు నోఁచుకొనలేదా? ఏనాఁటవచ్చితిమో యిచ్చటకు, నేఁటికీయిక్కట్టులు వాటిల్లినవి. అతిపూజ్యులును, వయోవృద్ధులునగు కులపతులు నలుగురు కట్టెదుట నవమానింపఁబడిరి. ఇఁకమేము బ్రతికి ప్రపంచమునకుఁ జేయునది యే మున్నది? రాజై యుండి వైదిక కర్మకాండను దిన్నఁగా జరిపించుటకు మాఱు, వంశపరంపరగా వచ్చుచున్న యజ్ఞములకు విఘ్నమాపాదించుచుండె. మీరట్టి కుమారునిపక్షమై, వాని కుమార్గమును, వాని ధర్మపీడలను సమర్థింపఁ బూనుకొనుచుంటిరి. మీవంటి సాధ్వీమతల్లికిది చెల్లదు. లోకమంతయు నాగుబ్బుగానేమి చెప్పుకొనుచున్నదో మీ రాలకించుటలేదు. వేనరాజాకతాయ గాకున్న మా మునిపల్లెలో నంత గందరగోళము జరుగునా? తల్లీ! దీర్ఘముగ యోజింపుము. ఉభయులకు శ్రేయస్సు కాదు.

సునీథా: మునీంద్రా! వాగ్ధోరణి మార్చుచుంటిరి. బెదరించి కార్యముఁ జక్కబెట్టుకొన యత్నించుచుంటిరా! ఇది తప్పు. దీనివలన మీ కేమియు లాభము లేదు.

గాత : క్షమింపుఁడు. నా కా యుద్దేశము లేదు. మాకష్టనిష్ఠురంబులు చెప్పుకొనుచుంటిమి. మహారాజవలం

బించిన నీతిచే మాకు సంభవించుచున్నకష్టగాథ
లను మీకుఁ దెల్పి మేలు పొందఁగోరు మేము బెద
రించుచుంటి మని మీ రేల తలఁపవలయును? ఇట్టిది
సమకూడునా?

సునీథా: ఊరక మా వేనరాజును దూషింపకుము. మీచే
దూషింపఁబడఁ దగినవాఁడు కాఁడతండు. అతని
యందు నధర్మముకాని, దౌర్జన్యముకాని యేమ
యిన నున్న యెడల నన్ను దూషింపుము. దానికి
నేనే కారణ మగుదును. అతనిమాట యెత్తకుము.
అతని ప్రవర్తనకు నేనే యుత్తర వాదినని
యెఱుంగుమః.

వేనుఁ: [తెరలో] తల్లీ! క్షమింపుడు. మీ రెట్లు లుత్తర
వాదు లగుదురు? నేను జేయుచున్న ప్రతికార్యము
నకు నేనే యుత్తరవాది నగుదును. [ప్రవేశించి] ఆ
వేశమున మైమఱచితి. ఇదిగో! నమస్కారము
గ్రహింపుఁడు.

సునీథా: కుమారా! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవ గుదువుకాక.

వేనుఁ: ఇందనుక నేమి చెప్పుచుంటిరి? నాకార్యములకు మీ
రెటు బాధ్యత వహింతురు? శైశవమునుండి విద్యా
బుద్ధులు గఱపితిరి. సదసద్వివేకము గల్గించితిరి. ధర్మా
ధర్మనిరూపణశక్తి యలవఱచితిరి. దోషాదోషవిజ్ఞా
నము సంఘటించితిరి. అంతవఱకే మీసంబంధము.
ఆవల నాకుంబోఁచినరీతి ధర్మసంస్థాపనార్థంబు కొన్ని
నూతనమార్గములు ద్రొక్కితిని. ఏ తత్కార్యఫలము

నకు సంపూర్ణముగా నేనే బాధ్యుఁడను. నాయందే మయిన మంచియున్న దానికిఁ బ్రతిఫలంబుగా మీకు సద్గతులు గలుగునుగాక. ఇంతకు నేను జేసినయప రాధ మేమి? గౌతమా! యిక్కడ నేదియో తంత్ర మును బన్నుచున్నట్టులున్నది.

గౌత : వేనరాజా! ఇంతయావేశముతోడను, ఇంతయాక్రో శముతోడను మాటాడవలసిన యవసరమిప్పుడేమి కల్గి నది? నాఁడు మా యజ్ఞగుండమును జల్లార్చి, మా యజ్ఞ విధ్వంస మాచరించితివి. ఆగోడు రాజమాతకు విన్నవించు కొనుటకై వచ్చితిని. దిక్కున్నచోటు నకుఁ బోవుట యెల్లరకు సహజముకదా? దీనికై నీ వింత యుదుటుమాటలు మాటాడనేల?

వేనుఁ: రాజమాత రాజ్యకార్యములయందు జోక్యము కలుగఁజేసికొనదని నీ వెఱుంగవా? గృహచ్ఛిద్ర ములఁ గల్పించి మమ్మలజడిపాలు సేయుతలంపున వచ్చితివా? అట్టిదేమియు నిందుజరగదు.

గౌత : ఇది రాజకార్యమా? మతవిధ్వంసము రాజకార్య మందువా? మే మేమయిన నీపరిపాలనఁ బ్రతిఘటిం చుచుంటిమా? నీవు రాజవు కాదని వాదించు చుంటిమా?

వేనుఁ: గౌతమా! మతవిధ్వంస మని చెప్పి గొంతెత్తి గగ్గోలుపెట్టెదవేల? మతము లేకున్న మానవునకు ముక్తిలేదా? మోక్షములేదా? నిర్వాణములేదా? సంసారబంధ విమోచనుండు కాఁజాలఁడా? మతము

పేరిట నెంతమంది యొకరికుత్తుక లొకరు నులిమివైచు కొనుచుండిరి. మతములే లేకున్న నీప్రపంచ మింత బహుళదుఃఖాకీర్ణముగా నుండునా? మిథఃకలహము లకుఁ బరస్పర మారణములకు మతమే తోడ్పడుచుం డుట మనమెఱుంగమా? మతమును నడ్డముగాఁ జేసి కొని యజ్ఞమని యొక్కఁడు, యాగమని యొక్కఁడు, బలియని యొక్కఁడు, మ్రొక్కుబడియని యొక్కఁడు దినదిన మెన్ని వేలసాధుమృగంబుల విశసించుచున్నా రు? ఈదిక్కుమాలిన యజ్ఞపశువుల రోదనధ్వానము లను విని విని నిలువున నీరైపోవుచుంటిని. ఒక్కమా రొక్కరోదనము నాచెవులంబడిన నాయొడలు జల్ద రించును, పులకరించును. కంటినిండ నిద్దురగాని, కడుపునిండఁ గూడుగాని యెఱుఁగుదునా నేను? గౌతమా, పదిజీవులను జంపియొకజీవిని బోషింతు ననుటకంటె నొక్కజీవిని జంపి పదిజీవులను బోషిం తుననుట యుత్తమము కాదా?

గౌత : వేనరాజా! ఈ వెఱ్ఱివేదాంతమేమి? ఈ ప్రపంచ మంతయు బహుళహింసాప్రపూర్ణము. నీమాటలు సృష్టివిరుద్ధములు.

ప్రాణిహింస నీవు పనికిరా దందువే
హింసఁ జేయకుండ, నెవఁడు బ్రతుకు?
జీవరాసులెల్ల జీవించుచుండవే
జగతి నొండొరులను జంపి తినుచు.

ఈఁగను గప్ప, కప్పను బాము, పామును నెమలి, నెమలిని వేటకాఁడు నిరంతరము చంపి తిని జీవించు చుండుట లేదా? ఈ విధమున నన్యోన్యభక్షణమునఁ బ్రపంచము వర్థిల్లుచుండ నీవేమియో కుతర్కముచేఁ గార్యమును సాధింపఁజూచుచున్నావు. ఈ నీయత్న మేఁటి కెదురీదుట కాదా?

వేను: సృష్టిస్వభావమని చెప్పి, చతుష్పాదజంతుకోటి ప్రవర్తనమే మానవునకు మేలుబంతిగా నిరూపింపఁ బూనుట ధర్మమా? గౌతమా! నీవాదమే సమంజస మగునెడల దీనికేమి సమాధానముఁ జెప్పెదవు?

అంగదను దూలు తోఁడేళ్ళు, నలమటించు
తిమితిమింగిలమ్ములు స్వజాతి దిగమ్రింగు—
ఇదియె నైసర్గిక మటంచు నెంచి నరులు
చంపి తినవచ్చునొక్కొ- స్వజాతిజనుల.

పోతు పెంటి యనెడి పొరపొక్కటియె చతు
ష్పాదజంతువులకు, వావి లేదు;
నరుఁడుకూడ నిదియె నైసర్గిక మటంచు
నడచుకొనుట యెట్లు న్యాయమగును?

గౌతమా! నీవాదమును సంపూర్ణముగ నంగీకరించిన యెడల నెట్టివిపరీతము లుద్భవించునో పరికించుము. మానవులు క్రమముగా జంతుసంతానములోఁ జేరి పోదురు. చదివితివి, చదివించితివి. కాని చదువుచే

నీ చిత్తప్రవృత్తి యేమియు మారినట్లు గన్పట్టదు.

జంతువులకు మానవులకు సరిసమాన
ములగు నాహారనిద్రాభయాదు లెందు
మానవున కధికంబు విజ్ఞానమొకటి
యందుచేతనే తారతమ్యంబు కలుగు.

గౌత : మహారాజా! నీవు చెప్పునది నిజమేయని భావింతము. మానవునకు విజ్ఞానధన మున్నది. పశుపక్షి క్రిమికీట కాదులు భగవంతుని ధ్యానింపలేవు: పూజింపలేవు: బహువిధంబుల సంప్రీతుని జేయలేవు. మానవుఁ డొక్కఁడే వీనిని జేయసమర్థుఁడు. భగవంతునికొఱకుఁ జేయుచున్న కార్యములను దుష్టము లదుష్టము లని నీ వేల నిర్ణయింతువు ? అట్లు చేయుటకు నీ కధికార మెక్కడిది ?

వేనుఁ: రాజున కధికారమే లేదా ? నా రాజ్యములో నున్న ప్రజలసౌభాగ్యమును వర్థిల్లఁజేయుట నా ధర్మము కాదా ? పాపకార్యములు భగవంతునిపేరిటఁ జేసిన మాత్రానఁ బుణ్యకార్యము లగునా ? ఇతరజంతువు లను బలిగాఁజేసి భగవంతునిఁ బ్రీతునిగాఁ జేసెదనని చెప్పుటకన్న ఆత్మార్పణముఁజేసి కృతకృత్యుఁ డవు కారాదా ? ఇదియే నీవుచేసిన యెడల మా కీ గొడవ యంతయుఁ దప్పునుగదా? జంతుముఖంబున భగవంతునిఁ బ్రీతుని చేతుననుట విజ్ఞానముకల్గు మానవుఁడు చేయదగినదేనా ? కాన నీ యజ్ఞయాగ

ములు కట్టిపెట్టి పరార్థచింతకుఁడవు కమ్ము.

గౌత : ఎంతకాలము చెప్పినను యజ్ఞయాగములు కట్టిపెట్టు మన్నమాటయే కాని యొండు చెప్పనొల్లవు. నీ వాదము వినుచున్నకొలఁది మేము కన్నీటితో నంగ రాజ్యంబునకుఁ దిలోదకంబు లర్పించి పరసీమలకుఁ బోవలసివచ్చినట్లున్నది. తరతరంబులనుండి నిరంత రాయముగఁ దపము, జపము, దానము, ధర్మము, యజ్ఞము, యాగముఁ జేసికొనుచుఁ గాయగసరు లతోఁ గడుపు చిచ్చార్చుకొనుచు, నడవులయందు మునిపల్లెల నివసించుచుంటిమి. ఈ జీవనము మా కింక దుర్లభమా ?

వేనుఁ: గౌతమా ! ఒక్క ప్రాణిహింస వలదంటినిగాని, మీ ప్రశాంతజీవనమునకు నే నేమి యవరోధముఁ గల్పిం చితిని. జపము వలదంటినా ? తపము వలదంటినా ? మీవిజ్ఞానధనమును వెదఁజల్లి లోకమెల్ల నిత్యకల్యా ణము, పచ్చతోరణముగాఁ జేసి మీరానందించుఁడు: మమ్మానందపఱచుఁడు. ఈ ప్రాణిహింసకు సుము ఖుఁడ నగుటకు నెన్నిమాఱులో ప్రయత్నించితిని. నా కయితికాదయ్యె. ఒక్కయాక్రందనము వింటినా నాగుండె లవిసిపోవును. నే వినఁజాల. నాప్రకృతి యిది. తుదిమాటఁ జెప్పుచుంటిని. లోకము నా యాజ్ఞాబద్ధమై యానందమయమైనను గావలయును,

లేకున్న నే నీలోకమును బాసియైనను బోవలయును. నాకు వేఱొండు తెఱవులేదు.

సునీథా: కుమారా! అశ్లీలములు వచించుచున్నావు.

వేనుఁ: తల్లీ! మీ రెఱుంగనిది లేదు. "స్వధర్మేనిధనం శ్రేయః" అను నభియుక్తి పాటింపఁదగినది కాదా? ఎఱిఁగి యెఱిఁగియే యొక్కొక్కయడుగు ముందునకు వైచుచుంటిని.

సునీథా: నేఁడు గాకపోయిన, ఱేపయినను నీ మనోరథము నెఱవేరకమానదు.

వేనుఁ: మీ యాశీః ప్రభావ మనంతము. ఈ వ్యర్థవాదముతో నగు పని లేదు. సెలవిప్పింపుఁడు; పోయివచ్చెద.

సునీథా: కుమరా! అప్రమత్తుండవై చరింపుము.

వేనుఁ: చిత్తము. [నిష్క్రమించును]

గాత : నా కేమి సెలవిత్తురు?

సునీథా: వింటివికదా మహారాజు నిశ్చితాభిప్రాయములు. ఇఁక నేఁజేయునది యే మున్నది?

గాత : అయినచో దిక్కులేనివానికి దేవుఁడే దిక్కు. నాకు సెలవా? పోయివచ్చెదను. [నిష్క్రమించుచు] "లోకము నాయాజ్ఞాబద్ధమై యానందమయమైనను గావలయును"—నిజము! నిజము! మహారాజువాక్యము లేపూఁకు దారిచూపుచున్నవి. ఇందు మొదటిది జరుగ

రాదు. రెండవది జరిగి తీరవలయును. కానిచో మాకు భవితవ్యమే లేదు. అగునగు; సేనాపతి ధృష్టవర్మ యతిమూర్ఖుఁడు. కాని యత్యంతసాహసి; ముందుచూపేగాని ప్రక్కచూపులేదు.

రెండవరంగము

ముగింపు

మహాడవరంగము

[శునశ్శేఫుఁడు బైరాగివేషమునఁ జిత్తారుమీఁటుచు,
రాజవీథులయందుఁ దిరుగాడుచు.]

పుట్టిపుట్టకముందె విప్రుఁడు,
పూజనీయుం డౌఁగదే
విప్రబాలుఁడు మాన్యుఁడౌఁగద
వృద్ధుకంటెను దమ్ముఁడా !
శఠుఁడుసైతము విప్రుఁడౌనెడ,
సర్వపూజ్యుం డౌఁగదే
తెలిసి తెలియనివారిమాటలఁ జెవినిఁ
జేర్పకు దమ్ముఁడా !
కులములన్నిఁటిలోను వినరా
బ్రహ్మకులమే కులమురా !
బ్రహ్మకులమును మించినట్టిది
పాఱఁజూచిన లేదురా !
"బ్రాహ్మణో మమ దేవతా"యని
పరమపురుషుఁడు చెప్పఁడే ?
బ్రాహ్మణోత్తమ సేవఁజేసిన,
బ్రహ్మపదమే వచ్చురా !

[ధృష్టవర్మప్రవేశము.]

ధృష్ట : ఏమి యీ చిత్రము! మా మహారాజు రేయనక పగలనక, వానయనక వంగుళ్ళనక, దేశమెల్లఁ గ్రుమ్మరుచు బీదసాదలజాలిపాట లాలించి, లాలించి, పాలించుచున్నను బ్రాకృతజనంబునకు విశ్వాసము కుదురకున్నది. ప్రజలు నివురుగప్పిన నిప్పువలె నున్నారు. ఏవేళ బగ్గుమని మండిపడుదురో! నే నెంత జాగరూకుఁడనై నచ్చునట్లు రాజశాసనముఁ బ్రజలకు బోధించు చున్నను వినువారేలేరు. దినదినము విరోధులసంఖ్య హెచ్చుచున్నది. ఋషులెన్ని కపటోపాయములఁ బ్రజల రెచ్చఁగొట్టుచున్నారు! ఎప్పుడో నాప్రాణ మీమూఢుల చేతులలోఁ జిక్కక మానదు, కానీ చూతము.

శున :

లోకమంతయుఁ జిమ్మచీఁకటి
జిమ్ముచుండెను మేలుకో!
లోటుబాటులు దెలియకుండిరి
లోకపాలురు తమ్ముఁడా!
వర్ణధర్మము రాజధర్మము
వక్రమార్గముఁ ద్రొక్కఁగా
పాపపంకిలు లగుచునుండిరి ప్రజలు
నేఁటికిఁ దమ్ముడా!

ధృష్ట : ఏమి యీ పాట; ఎవ్వఁడో వీఁడు భీకరశాసనుండగు వేనుని శాసనంబుఁగూడఁ దిరస్కరించుచున్నాఁడే!

శున :

వర్ణధర్మము కూలిపోయెను,
వేదధర్మము కాలిపోయెను
రాజధర్మము వ్రీలిపోయెను,
రాజు రైతును నొక్కుచేనట !
కానికాలము వచ్చె నేఁటికిఁ,
గర్మమిట్టులఁ బండిపోయెను
బ్రాహ్మణుండును నవరవర్ణుఁడు
ప్రాఁతచుట్టము లైరితమ్ముఁడ !

ధృష్ట : ఓయి, యెవ్వరవు నీవు ?

శున :

బ్రహ్మముఖముననుండి వచ్చెను
భరతవర్షం బంత చొచ్చెను
పరమపూజ్యం డయ్యె నేఁటికి
భావికాలం బెటుల నుండునొ !

ధృష్ట : ఓయీ, ఎవ్వరవు నీవు ? పిలిచినఁ బలుకక పాడుచున్నావు. వేనరాజ్యంబున నీపాటలు పాడుటేమి ? ఈపాటలు పాడుచున్న నీతల యీపాటికే యెగిరి పోవలసి యున్నది.

శున : ఎచ్చటకు స్వామి ?

ధృష్ట : ఉప్పరవీథికి.

శున : నేనా వీథికిఁ బోనొల్లను. నేనీ వీథిలోనుండియే ముష్టి యెత్తుకొందును. వేనరాజ్యంబులోని చిత్రములఁ గందును. ఉప్పరవీథికి నెందులకు ?

ధృష్ట : వేనరాజ్యంబునందలిచిత్రంబులఁ గందువుగాని, వేన రాజ్యంబులో నీ పాఁతపాటలు పాడుచోఁ గోఁతనో కొఱుతనో పడుదువు.

శున : పాఁతపాటలుపాడువారి నందఱను గోఁతనో, కొఱుతనో వేయించుచుటేనా? ఇదెక్కడిరాజ్యము? ఇదెక్కడిధర్మము? కారణ మేమయినఁ జెప్పెదరా? అదియుఁగూడ లేదా?

ధృష్ట : కారణములఁ జెప్పకేమి? ప్రాఁతపాటలు న్యూనాధిక్యములుబోధించి సౌభ్రాతృత్వముఁ జెడఁగొట్టి యసంతృప్తి కల్గించుననియు, హింసాప్రబోధకంబులనియు, భూతదయా విధ్వంసకములనియు మా మహారాజునభిప్రాయము. అట్టి తారతమ్యంబుల నుద్దేశించు పదములు, పాటలు తన రాజ్యంబున నడుగుపెట్టనీయనని శపథంబుఁ బట్టినాఁడు. ఈ శాసనం బప్రతిహతంబు.

శున : పాటలు పాడినందులకే యింతక్రూరదండనమా? ఈపాటలు మాతాత మాతండ్రికి నేర్పెను. మా తండ్రి నాకు నేర్పెను. పుడిసిలిగంజికై యీ పాఁత పాటలు పాడుకొంచు దేశమెల్లం దిరుగుచుందును. నాల్గునాళ్ళకై మరలఁ గ్రొత్తపాటల నెక్కడ నేర్చికోఁగల్గుదును. నడివయస్సు దాఁటినది. శేషో మాషో; దీనికింత యారాటమేల?

తనువు సత్యముగాదురో రన్నా
ధర్మమొక్కటె నిత్యమో రన్నా

తనువు శాశ్వత మనుచులోనమ్మి
తప్పుదారులఁ ద్రొక్కఁబోకన్నా!

ధృష్ట : నే నడుగుచున్నది యొక్కటి, నీవు చెప్పుచున్నది మరియొకటి. పదములుపాటలతోఁగాని జవాబు చెప్పలేవా? సరియైన జవాబు చెప్పింపవలయునా?

శున : అంత కోపపడియెద రేల? అలవాటుచేఁ బాటలు తమంత తామే నోర్వెడలి వచ్చుచున్నవి. మీకుఁ గావలసిన సమాచార మేదియో యడుగుడు, చెప్పెదను.

ధృష్ట: మీ దేయూరు?

శున : మాది యుత్తరాది.

ధృష్ట: ఇంతలోనే యబద్ధముఁ జెప్పుచున్నావా? నేను వినలేదనుకొంటివా, నీవు పాడుచున్న పాటను?

శున : పెద్దచిక్కే వచ్చినది. మాది బ్రహ్మముఖము. ఉత్తరాది యన్నను బ్రహ్మముఖ మన్నను నొక్కటే.

ధృష్ట: అది యెచ్చట నున్నది?

శున : బ్రహ్మకపాలముదిగువ నానుకొని యున్నది.

ధృష్ట: అందలివిశేషము లేమి?

శున : పేరుకొని పేరుకొనని గంగోదకము శింఘాణమువలె బ్రహ్మముఖమును వెలువడి వచ్చుచుండును.

ధృష్ట: చిత్రము. నీ వీ పట్టణంబునకు వచ్చి యెన్నినాళ్ళయినది?

శున : రెండు మూడు వారము లయినది.

ధృష్ట: ఇన్నాళ్లెచ్చట నుంటివి ?

శున : ఈప్రాంతనున్న మునిపల్లెలో పగలెల్ల నడిగికొని తెచ్చిన యన్నకబళమును గుడిచి రాత్రిపూట మునుల సేవఁజేయుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుందును.

ధృష్ట: ఓహో! యీపాటలకుఁ గారణ మిదియా? ఈపాటలు మీతాతదగ్గరనుండి తండ్రికి, తండ్రిదగ్గరనుండినీకు వచ్చెనంటి వేమోయి? ఒక తప్పును గప్పిపుచ్చ రెండనదియా ? అబద్ధమేల యాడెదవు ?

శున : స్వామీ ! యిట్లనుచుంటి రేమి ? నాకబద్ధమాడుటే చేతకాదు. నేను జెప్పిన దంతయు సత్యమే.

ధృష్ట: మునిపల్లె మహారాజునకుఁ బ్రతికూలమని యెఱుంగవా ? మునిపల్లెలోనున్న మునిముచ్చులందఱు మహారాజునకు వ్యతిరేకులే. కలహశీలురైన యీ మునుల చేతనేపట్టణ మింత యలజడి పొందుచున్నది. మహారాజునుదలక్రిందు చేయవలయునని వారుపన్నుచున్న పన్నుగడలు, వారు చేయుచున్న కుట్రలిన్నిన్నని చెప్పనగునా. వారుచేయుచున్న శాసనధిక్కారమున కంతున్నదా ?

శున : ఒట్టుపెట్టుకొని చెప్పుచున్నాను. నా కీ గొడవ యేమియుఁ దెలియదు. ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యగ్నిగుండ

మున దూఁకెదనా ?

ధృష్ట: ఋషులు కానిచో నీకిట్టిపాటలు నేర్పనెవ్వరు సాహసింతురు ?

శున : గట్టిగఁ జెప్పుచుంటిని. ఋషులు నాకీ పాటలు నేర్పలేదు.

ధృష్ట: నేను నమ్మను. ఋషు లీ పాటలు నీకు నేర్పి పట్టణంబులోఁ బాడుట కంపియుందురు. ఏమి జరుగునో చూతమని వారియూహ. ధృష్టవర్మ ప్రాణములతో నున్నంతకాలము రాజశాసన తిరస్కృతి, ప్రాణ ప్రమాణ మొక్కమాటే జరుగును.

శున : బాబూ ! ఎవ్వరా ధృష్టవర్మ ?

ధృష్ట: వేనమహారాజు సర్వసైన్యాధిపతియుఁ దదాంత రంగికుండును.

శున : వారెచ్చట నుందురు ?

ధృష్ట: ఈ పట్టణంబున నెచ్చటఁజూచినను వారేయుందురు.

శున : ఏరీ యిచ్చట ?

ధృష్ట: నీతో మాటాడుచున్నవారే.

శున : హతోస్మి, హతోస్మి. ఎఱుంగక యింతప్రసంగముఁ జేసితిని. ఇఁక నే నీపాటలు పాడను. మునిపల్లెగడప యైనను ద్రొక్కను. కాని ఋషులెంత దొంగలు,

నాకుఁ జెప్పఁగూడదా ఈపాటలు పాడినఁ బ్రాణము పోవునని ! స్వామీ ! మీరునాతో మునిపల్లెరండు. ఎందులకింత మోసపుచ్చిరో మునులను గనుఁ గొందము.

ధృష్ట: [తటపటాయించి] సరే, నడువుము. వారేమి చెప్పెదరో చూచెదను. వారియింగితముకూడఁ దెలిసి కొందును.

శున : మీ రటకు వత్తుననుటచేఁ గృతార్థుఁడనైతిని. నా నిజము మీరు తెలిసికొనవచ్చును కాని మునుల కీగోడవయెందులకు? పగఁబట్టి రాజును సాధింతురా? రాజు కన్నుఁ దెఱచిన మలమల మాడిపోదురే.

ధృష్ట: రాజు కన్నుదెఱచువాఁడు కాకపోవుటచేతనే ఋషుల యాటలు సాగుచున్నవి. దీనికిఁ దగినట్లు కాలము తలక్రిందగుచున్నది. క్రొత్తప్రాంత పోరాటములోఁ బ్రజలు నలిగి చచ్చిపోవుచున్నారు.

శున : మెత్తనిరాజును జూచిన నెవ్వరు భయపడుదురు? ఎవ్వరు మన్నింతురు? ఎవ్వరు శాసనబద్ధులగుదురు?

ధృష్ట: ఇప్పుడీ రాజ్యంబునఁ దటస్థించు చున్నదింతియే. పోదముపద. [నిష్క్రమింతురు]

[మునిపల్లె: గౌతముని కుటీరము; ధృష్టవర్మ శున శ్శేఫులు ప్రవేశింతురు.]

శున : స్వామీ! ఆ కనఁబడుచున్నదే గౌతములవారి కుటీరము. గౌతము లీ మునిపల్లెకుఁ గులపతులు. చాలఁ బెద్దలు. అన్ని శాస్త్రములు కూలంకషముగా నధ్యయనముఁ జేసిన పండితులు. వారు దర్శనముఁ జేయఁదగినవారు. అచ్చటకుఁ బోదమురండు.

ధృష్ట: గౌతములవారిని మునుపొకయప్పుడు చూచియుంటిని. నాకు వైతండికులుగాఁ గన్పట్టినారు.

శున : అట్లనఁజనదు. గొప్పతార్కికులు. వారివాద మద్భుతంబుగా నుండును. ఎట్టివారినైన సుముఖులుగాఁ జేసికొనఁగల్గుదురు.

ధృష్ట: ప్రాయశః మామహారాజునిదక్క.

శున : ప్రతిపక్షులగుటచే నొకరివాదము నొకరు వినసే వినరుగాఁబోలు.

ధృష్ట: విన్ననునొకరిమాట యొకరికి నచ్చదు. ఇప్పుడీ వాదము మనకేల? పోదము పద.

గౌత : ఓయీ! యెవ్వరినో కొనివచ్చుచుంటివి [పరికించి] ఓహో! దండనాథులా! దయచేయుఁడీ దర్భాసనముమీఁద. అతిథిపూజకు మాకింతకన్న నుత్తమమగు నాసనములు లేవు.

ధృష్ట: మునీంద్రా! యివియే యుత్తమమయిన యాసనములు. సుఖముగఁ గూర్చుండవచ్చును. ఈవృక్షము చలిపందిరివలె నున్నది. ఆశ్రమ మెంత ప్రశాంత

ముగ నున్నది!

గౌత : ఆశ్రమ మెంత ప్రశాంతముగ నున్నను, మా మనస్సులు మాత్ర మల్లకల్లోలముగ నున్నవి. దట్టముగు నీ చెట్లనీడ వేదాధ్యయనముఁ జేసికొను వ్రాఁత కూడ నిఁకముందున్నట్లు తోఁచుటలేదు.

ధృష్ట: కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు కావడికుండలు. మీకుఁ దెలియని దేమున్నది ?

శున : దేవా! మొన్న మీముందుఁ బాడిన పాట రాజద్వేషము పురికొల్పుననియు, నాతలఁ దెగవ్రేసెద ననియు నన్ను వీరు పదరఁగా నేమియుఁదోఁచక, బతిమాలి వీరినిటకుఁ దోడ్తెచ్చితిని. అట్టిపాటను బాడఁగూడదని నాకేల బోధింపరైతిరి. నిజముగ నాతలయే యెగిరిపోయిన నీపాటికి నే నెక్కడ నుండు వాఁడను ?

గౌత : ఓయీ ! నీవు పాడుచున్న యాపాట యట్టిదియైన యెడల నీకేల బోధింతుము ? రాజద్వేషము మాకేల ? "నా విష్ణుః పృథివీపతి" యనునార్యోక్తిమే మెఱుంగమా ?

ధృష్ట: మీ రెఱుంగనిది యేమున్నది? కాని విపరీతార్థములు, అంతరార్థము లవసరముకొలంది చెప్పి యేదియైన సమర్థించి, సరిపుచ్చెదరని భయంబు.

గౌత : ధృష్టవర్మా! అట్టిభయంబు నీకుండఁదగదు. మాకుఁ

బాపభీతిగలదు. దైవభీతిగలదు. పాపమూలకంబులగుఁ
పనులేల బోధింతుము ?

ధృష్ట: కాని దృక్పథము భేదించినపుడు మీదేవునకు, మా దేవునకు మీపాపమునకు, మాపాపమునకుఁగూడ భేదమూత్పన్నము కాగూడదా ?

గాత : దృక్పథమున భేదమెట్లు తటస్థించును. మనమందఱ మొక్కధర్మమునే యవలంబించి, వర్తించుచుంటిమి గదా ?

ధృష్ట: ఒక్కధర్మమునే యవలంబించుచున్నను, భిన్నమనః ప్రవృత్తులచే నొక్కధర్మమే భిన్నరూపములను బొందుట లేదా ?

గాత : ఈదుర్వాదమేల? మన సనాతనధర్మమునకు వేదము మూలము; వైదికధర్మముల నవలంబించుచున్న మనకుఁ బరస్పరవిరుద్ధము లయిన ధర్మము లేల పొసంగును ?

ధృష్ట: వేదములందు మాత్రము పరస్పర విరుద్ధములుండ గూడదా ?

గాత : ఎట్లుండును ? వేదము భగవద్దత్తము.

ధృష్ట: "భగవద్దత్తము" అనఁగా ?

గాత : లోకకల్యాణార్థమై భగవంతుఁడు వేదములను తొల్లి మహర్షులకు నొసంగెను.

ధృష్ట: తొల్లియనఁగా.

గాత : సృష్ట్యాదియందు.

ధృష్ట: సృష్ట్యాదియందు కొందరు ఋషులుండిరనియు, నా ఋషులకు భగవంతుఁడు బోధించెననియు మీరు చెప్పుచున్నారు. వేదములే లేనికాలమున ఋషులెట్లు వచ్చిరి ? ఇది మీకెట్లు తెలిసినది ?

గాత : వేదములయందే యీ విషయంబు లన్నియుఁ జెప్పఁబడ్డవి.

ధృష్ట: వేదములు తా మెట్లుపుట్టెనో, తామెట్లు ఋషుల వదనగహ్వరముఁజొచ్చెనో చెప్పుకొన్నవి. చక్కని కథ ! పిల్లలునమ్ముటకు, పోనిండు. మీరు చెప్పఁదలంచుకొన్నది చెప్పుడు.

గాత : వంశపరంపరగ మాయధీనములును, భగవదత్తములునునైన వేదములచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన ధర్మములను బ్రచారముఁ జేయుటకు సర్వదా ప్రయత్నింతుము.

ధృష్ట: ఇది యెల్లరు చేయఁదగిన కార్యమే యనుకొందును.

గాత : ఎల్లరు చేయఁదగిన కార్యమే కాని, భగవంతుఁడు వేదప్రోక్తధర్మములను బ్రతిష్ఠించుటకు రాజులను సృష్టించి సర్వాధికారంబు వారిహస్తగతముఁ జేసెను.

ధృష్ట: ఇదియొక పెద్దచిక్కు తెచ్చిపెట్టితిరే. మావంటి

వా రా ప్రచారమునకుఁ బూనుకొనరాదా?

గాత : సామాన్యజనులకీ యధికారంబు లేదు. రాజులకే యీ యధికారంబు కైవసంబు చేయఁబడినది. వారు తమ విధిని దిన్నఁగానిర్వహింపకున్న వారికుపదేశించియో, వారిని శాసించియో, వైదికధర్మమును బ్రతిష్ఠింపఁ జేయవలసినది వైదికులు.

ధృష్ట: రాజులకు, బ్రాహ్మణులకుఁ దక్క మతప్రచారమున నితరు లెవ్వరికి నధికారము లేదందురు, సరియె! ఈ వేదప్రతిపాదితధర్మము లెవ్వరిచేఁ దెలియందగినవి?

గాత : మహర్షులచే. నిరంతర భగవద్ధ్యానశీలురగు సంయములు మనఃకాయక్లేశములకు సరకుసేయక గురుకుల వాసముఁజేసి, త్రికాలవేదులగు పెద్దలకడ విద్యల నభ్యసించి, వేదముల నామూలాగ్రముగఁ బారాయణఁజేసి, తద్ధర్మముల నవగాహముఁ జేసికొని లోకకల్యాణార్థము, శిష్యపరంపరమూలమునఁ బ్రపంచమున కెఱిఁగింతురు. ఎడ్పుడయిన ధర్మవిప్లవము తటస్థించిన రాజట్టి యుపద్రవముఁ దొలఁగించి పరిపాలనఁ జేయవలయు.

ధృష్ట: రాజట్టిధర్మపీడలను దొలఁగింపకున్నయెడల?

గాత : రాజు దండ్యుఁడగును.

ధృష్ట: ఎవరు రాజును దండించునది.?

గాత : ఈలోకమున బ్రాహ్మణులు, పరలోకమున భగవంతుఁడు.

ధృష్ట: రెండు శిక్షలేటికి ?

గౌత : ఒకటి తప్పించుకొన్న రెండవది.

ధృష్ట: చచ్చినను దప్పిపోదా ?

గౌత : పోదు.

ధృష్ట: బ్రాహ్మణులు ప్రమత్తులై యూరకున్నచో ?

గౌత : వారును దండ్యులే యగుదురు. అందుచేతనే వేన మహారాజు వైదికధర్మములకుఁ బ్రతికూలుఁ డగుటచే వానిని నిలువఁబెట్టఁ బ్రయత్నించుచుంటిమి. రాజభక్తియు దైవభక్తియుఁ బేరేపఁగా నీకార్యమునకుఁ బూనుకొంటిమి. దానికి మహారాజు క్రుద్ధుఁడై యేమేమియో చేయుచున్నాఁడు. ఇంతియేకాదు. ధర్మపీడలను వారింపక రాజు వానికిఁ దోడ్పడుచుండిన హంతవ్యుఁడగును.

ధృష్ట: హంతవ్యుఁడా ? ఇది వినరానిమాట: రాజు హంతవ్యుఁడా ! ఇది నాముందు చెప్పఁగూడనిమాట.

గౌత : వినరానిదైనను, వినిపించవలసి వచ్చినందులకు చింతించుచుంటిని. ధర్మనిర్ణయముఁ జేయునప్పుడుగాని, ధర్మబోధఁ జేయునప్పుడుగాని, మోమోటమి చెల్లదని పెద్దలుచెప్పుదురు. ఇట్టిరాజునకుఁ దోడ్పడువారుసైతము హంతవ్యులనియే వేదములు ఘోషించుచున్నవి.

ధృష్ట: నా రాజునకయి ప్రాణములు గోల్పోవుటకు నే నే మాత్రము సంకోచింపను. కాని మౌనీశ్వరా! ఒక్క విషయ మడుగుచుంటిని. మా వేనమహారాజాచరించుచున్న ధర్మములు వేదవిరుద్ధములేనా ?

గాత : వేదవిరుద్ధములే కాదు, నిస్సంశయముగా వేదనిషిద్ధములు. వేదములు నెత్తిని నోరుంబెట్టుకొని వలదని ఘోషించుచున్నను వేనరాజు వినకున్నాఁడు. వేదములు విధించుటచేతనే మేము యజ్ఞములు యాగములు చేయుచున్నాము. వేనరాజు నిషేధించినాఁడు; మేము నిస్సహాయులమై యూరకుంటిమి.

ధృష్ట: జీవహింస వేదసమ్మతమేనా ?

గాత : యజ్ఞములయందుఁ జేయఁబడుహింస హింసకాదని వేదములు నుడువుచున్నవి.

ధృష్ట: ఇదియెట్లు ?

గాత : యజ్ఞములు జగదవనార్థము సృజింపఁబడినవి కాన.

ధృష్ట: అట్లయినచో మా వేనరాజు భ్రమప్రమాదములలోఁ బడినవాఁడన్నమాటే. మీరు మా మహారాజునకు బోధించి చూడఁగూడదా ?

గాత : లాభ మేమి యుండు ? నీ వెఱుంగుదువుకదా నాఁటి సంగతి ! వేదములు బోధించుచున్నను, పరిగ్రాహ్యములు కావని మహారాజు వారించుచున్నాఁడు.

ధృష్ట: అట్లయినచో భగవదపచారముఁ గావించు చున్నాఁడే.

గౌత : ఇందులకు సందియమేల ?

ధృష్ట: అయ్యో! పరార్థజీవనుఁడే యాతఁడు, ఎన్నఁడయిన స్వార్థ మభిలషించి యేకార్యమయినఁ జేసెనా ? ప్రపంచమంతయు దుఃఖమయము. ఆదుఃఖమును దొలఁగించి తీరుదునని పాటుబడుచున్నాఁడే.

గౌత : మానవమాత్రున కిది సాధ్యపడునా ? అడియాసలు, అడిగొట్టుతనము. అందునను భగవత్ప్రతిపాదిత ధర్మములనే తృణీకరించి యసాధ్యములను సాధింపఁ బూనుట మహాసాహసము. యజ్ఞయాగములు వల దన్నఁ బ్రజలలో నెంత కలవరము గల్గుచున్నదో విచారించికొనుము.

ధృష్ట: ప్రజలలోఁ గలవరమును నేను బాగుగ గుర్తించితిని. ఎచ్చటఁ జూచినను విరోధులే.

గౌత : మహారాజు తన విపరీత ధర్మప్రచారముచే రాజ్యము నెల్ల నల్లకల్లోలముఁ జేసి, శాంతిలేకుండఁ జేయుచు న్నాఁడు. మావంటిపరార్థజీవనులఁ దృణీకరించు చున్నాఁడు. ప్రజలు చెలరేగి విప్లవకారులై రాజ వంశమునకే ముప్పుగల్గింతురని వేదనపడుచున్నాను. అంగరాజు పేరు దలంచుకొన్నయప్పుడెల్ల నిర్విణ్ణుఁడ నగుచున్నాను.

ధృష్ట: ఈ వాక్యములు నన్నుఁ గలఁత పెట్టుచున్నవి. అంగ రాజవంశము నీ ముప్పుననుండి తప్పించుట యెట్లు? ఏది ఎట్టయినను దప్పించితీరవలయును. తరతరంబుల నుండి మా ప్రాణముల ధారవోసి అంగరాజ్య సింహాసనమును సురక్షితముగ నుంపఁగల్గితిమి. వేనమహారాజు చేతిలోఁబడి నేఁటికీదుర్గతిఁ బొందినది.

గౌత: ఛాందసులమైన మేమేమి చెప్పఁగలము? మీవంటి వారూహింపవలసినదే. వైదిక కర్మకాండమా? తర్కమా? మీమాంసయా? మీసంశయములు తీర్చుటకు. అయినను నిరంతర జపతపంబుల మునిఁగి తేలు మాకీ గొడవమాత్రమేల?

ధృష్ట: కాని మే మెట్టులూరటఁ బొందఁగలము? రాజులు వచ్చుచుందురు, పోవుచుందురు. రాజవంశము మాత్రము సుస్థిరమై సింహాసనముమీఁద నుండవలయును. ఇది మాకోరిక. రాజవంశమునకు నెట్టి యపకారముఁ దలపెట్టము.

గౌత: ధృష్టవర్మా! యెంత వెఱ్ఱివాఁడవు! అంగరాజు మమ్మెంత దయాదాక్షిణ్యములతోఁ జూచెను! మాయందెట్టి గౌరవము చూపించెను! అట్టి మహారాజు వంశమునకుఁ గీడు తలపోయఁగల్గుదుమే? ఇప్పుడు మేము పడుచున్న పాట్లన్నియు రాజవంశమును గాపాడుటకే.

ధృష్ట: అట్లయిన మీకుఁ జేదోడు వాదోడుగా నుందును.

గౌత : ధృష్టవర్మా ! ఒక్క మాట. పృథుకుమారుఁడు వినయసంపన్నుఁడు, ఆచారశీలుఁడు, వంశసంప్రదాయములయందుఁ బక్షపాతియని వింటిమి. ఇది యెంత వఱకు నిజంబు ?

ధృష్ట: మంచిమాట, సమయమునకుజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితిరి. పృథుఁడు చాల యోగ్యుఁడు. వైదికధర్మపక్షపాతి. ఒకమారు మీదర్శనముఁ జేయింతును. మీరే వానిని బాగుగఁ దెలిసికోనఁగల్గుదురు.

గౌత : మహారాజు, పృథుకుమారుఁ డిందులకువచ్చుట కొడంబడునా ?

ధృష్ట: ఒడంబడఁడని తలంతును, అయిననేమి ? మహారాజు యొక్క యెఱుక లేకుండఁగనే తీసికొని వచ్చెదను. మీరు మాటాడవచ్చును. అతఁడు కుశాగ్రబుద్ధికలవాఁడు.

గౌత : అగును, మంచియూహయే.

ధృష్ట: నేను బోయి వచ్చెదను

[నిష్క్రమించును.]

గౌత : కార్యము పాటునఁ బడినది.

మూఁడవ రంగము

ముగింపు

నాల్గవ రంగము

[వేనునిపడకటిల్లు.]

[వేనుఁ డాలోచనామగ్నుఁడై యిటునటు తిరుగు చుండును. సునీథాదేవి ప్రవేశించును—వేనుఁడు నివ్వెరపడును.]

వేనుఁ: తల్లీ ! యిది యేమి ? యీ కానిప్రొద్దున నిచ్చట కేల వచ్చితిరి ? ఎందులకుఁ దత్తరపడుచున్నట్టు కనవ్పట్టు చున్నారు ?

సునీథా: నిద్దురపోక నీ వెందులకో యాందోళనపడుచుంటివని బోనకత్తె చెప్పినది. అందుచేఁజూచి పోదమని వచ్చి తిని.

వేనుఁ: నేనెన్నఁడయిన నాందోళనపడితినా, నేఁడుపడుటకు? ఆందోళనపడవలసిన యగత్యము నాకేల కల్గును ?

సునీథా: బోనకత్తె యట్లేల చెప్పినది? నీయం దేదియో విలక్షణము కన్పించియుండవచ్చును.

వేనుఁ: భావికార్యగతులనుగూర్చి తలపోయుచుంటిని; అంతి యే, వేరేమియు లేదు.

సునీథా: ఇప్పుడంత తొందర యేమి వచ్చినది! క్రొత్తవిశే

షము లేమయిన నున్నవా?

వేను : తొందర యేమియును లేదు. విశేషము లంతకంటెను లేవు. కాని యమ్మా! యొక్క మాట యడిగెదను, జెప్పుము. ఏమఱక పృథువును దినమెల్లఁ గనిపెట్టు కొని చూచుచునే యుంటివికదా!

సునీథా: మన యాయుష్మంతుని నేనా? ఏల యట్లడుగుచు న్నావు? ఈప్రశ్నచే నామనస్సు కలవరపడుచున్నది.

వేనుఁ: ఏమియు లేదు. పృథుకుమారుఁడు తఱుచు ముని పల్లెకుఁ బోవుచున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

సునీథా: [ఉలికిపడి] ఏమీ మనపృథువా? మునిపల్లెకా? చిత్ర ముగ నున్నదే.

వేను : రెండు మూడుసారులు సేనాపతిధృష్టవర్మతోఁ గలసి పోయినట్లు తెలియవచ్చినది. పోవుటయే కాదు, ముని లతో సంభాషించినట్లుకూడఁ దెలియవచ్చినది.

సునీథా: దేనినిగూర్చి? మునులతో సంభాషించునవసరమేమి వచ్చినది, కుమారపృథువునకు? ఈడా జోడా? వాన ప్రస్థములో వలయు మునిపల్లెలు నేఁడేల కావలసి వచ్చెను?

వేనుఁ: మునులు దేనినిగూర్చి సంభాషింతురు? నన్నుఁగూర్చి, నేఁ జేయుపనులనుగూర్చి. ఇంతకన్నను వారి కేమి యున్నది?

సునీథా: ధృష్టవర్మ యుండఁగా నట్టిప్రసంగములు జరుగునా? జరిగిన ధృష్టవర్మ యూరకుండునా? నీకుఁ దెలుపకుండునా?

వేనుఁ: అమ్మా! నీకు సంగతులు పూర్తిగాఁ దెలియవు. ఆనాఁటిధృష్టవర్మ యనుకొనుచున్నావు. ధృష్టవర్మ మనస్సెవ్వరో విఱిచిరి. అయిదాఱునెలలనుండి ధృష్టవర్మ రాజకార్యములయందుఁ బ్రమత్తుఁడై మెలఁగుచుండుటయేకాక నాకుఁ బ్రతికూలుఁడుగాఁగూడ నుండెను.

సునీథా: కానికాలము వచ్చునప్పుడు గడ్డిపోచయె పామైకఱచునన్నట్లున్నది.

వేను: ధృష్టవర్మ కుమారపృథువును నాపైఁ దిరుగఁబడునట్లు ఋషులచేఁ జెప్పించుటకు మునిపల్లెకుఁ గొంపోయినట్టు నాయనుమానము. అనుమానమేల! నిజమే.

సునీథా: ఔరా! ధృష్టవర్మ యెంతవాఁడయ్యెను? అన్నముఁ దినిపించు చేతినే కొఱుకఁ బూనుకొన్నాఁడే. నేను బిలిపించి మాటాడెదను.

వేనుఁ: వలదు, అట్టిదేమియు వలదు. నీవు మాటాడినంత మాత్రముననే తనపనిని మానుకొనువాఁడు కాఁడు. మంచిచెడ్డ లతనికిం దెలియవు. చేతికత్తిమంచిచెడ్డలు దెలియఁగలడుగాని చేతముమంచిచెడ్డలు దెలియనేరఁడు. మొసలిపట్టుమానిసి.

సునీథా: అయినచో నీవే యాతనితో ముచ్చటించి యతఁడు వినకున్న మితిమీరకముస్నే యాతనిని శిక్షించి నీ మిత్రో వనిష్కంటకముగఁ జేసికొనుట యుత్తమము కాదా?

వేనుఁ : నేనేల యాతని శిక్షింపవలయును? ఎన్నిమారులు నేను మీయాజ్ఞనుమీరి మిమ్ముఁ బ్రతిఘటించితినో యప్పుడెల్ల నన్నుశిక్షించితిరా?

సునీథా: శిక్షింపకున్న రాజ్యమున విప్లవము చెలరేఁగదా? ప్రాణోపద్రవము సంభవింపదా?

వేనుఁ : అమ్మా! మిమ్ముఁ బుత్రప్రేమ యిట్లనిపించుచున్నది కాని ప్రాణోపద్రవము సంభవించు నని స్వార్థమభిలషించి నే నేల ధృష్టవర్మను శిక్షింతును?

సునీథా: ముక్కుపచ్చలారని పసిబాలునకు నే మేమియో బోధించి, కుమార్గమునఁబెట్టి కుటుంబకలహంబును గల్పింప యత్నించుచున్నాఁడుకదా యాతఁడు.

వేనుఁ : నామతసిద్ధాంతములను బ్రజలకు బోధించి నా వైపునకుఁ ద్రిప్పికొనుటకు నేను బ్రయత్నము సేయుట లేదా? ఎవరియభిప్రాయములను వారు నిరాఘాటంబుగ వెలిబుచ్చికొనుటకును, నితరులకు నచ్చఁజెప్పి తమవైపునకుఁ ద్రిప్పుకొనుటకును నా రాజ్యంబున నెల్లరకు సర్వాధికారంబున్నది. కాన ధృష్టవర్మను దాఁ జేయుచున్న కార్యమునుండి విరమింప నే నేటికిఁ గట్టడిచేయుదును. ఇదియుంగాక ధృష్టవర్మకు నీపని కూడదని చెప్పుట యతనిని రెచ్చఁగొట్టుటయే.

సునీథా:కుమారా! ఈ విషమపరిస్థితుల యిరుకటంబున నీ వేమి చేయఁబూనితివి?

వేనుఁ: పూనుట కేమున్నది?. బహుశః మునులు ధృష్టవర్మతోఁగలిసి, పృథుకుమారునకు రాజ్యకాంక్ష కల్పించి సివమెక్కించి యుందురు. ఈకారణముచే నతఁడుకూడ మనమాట పాటింపక పోవచ్చును. నాకో, రాజ్యకాంక్ష దీరినది. ప్రజలకు విజ్ఞానము బోధించి మంచిత్రోవనుబెట్టి వారి స్వత్వములను వారి కెఱిఁగింప ననేకయత్నములు జేసితిని. ఇది ఫల నుకాదని దృఢంబుగ బోధపడినది. ప్రజలు వివేకముతో యుక్తాయుక్తములను విచారించికొని, మేలు కీళ్ళను గ్రహింపఁజాలు స్థితియందు లేరు. ఎవరు తమకు హితులో యెవరు కారోసుంతయుఁ దెలిసికొనఁ జాలరైరి. ఎవరికొఱకు నాజీవితసర్వస్వము వెచ్చించి యభ్యుదయముఁ గూర్ప యత్నించితినో, వారే నా యుద్యమమునకు సుముఖులు కాకపోయిరి. ప్రాకృతజనంబు మఱకువలో మునింగి తేలుచున్నారు. ఇది కనిపెట్టినవారై మునులు పరలోకసౌఖ్యంబుల సృజించి యడియాసలు గల్పించుచున్నారు. మాసులవలలలోఁ జిక్కి ప్రజలు కీలుబొమ్మలైరి.

సునీథా:కుమారా! కర్తవ్యమేమి? యిప్పుడు, వివరించి చెప్పుము.

వేనుఁ: కర్తవ్యమేమి యున్నది? తల్లీ! పెక్కుమాటలేల? ఈ ప్రపంచమున నాపని పూర్తియైనది. లోకమును నా యాజ్ఞాబద్ధము జేసికొని యానందమయముగాఁ జేయదొరకొంటిని. లోకము దుర్లోక మయినది. నేను భగ్నప్రయత్నుఁడనైతిని. నాకిఁక బ్రపంచముతోఁ బనిలేదు. ఈ ప్రపంచములో నే జేయఁదగినదియు లేదు. ఏబుద్ధుఁడో యీ పాపపంకిలమగు లోకమును నుద్ధరింప వలయును గాని సామాన్యమానవులకు సాధ్యము కాదు. కావున వేనుఁడు నీకడుపునఁ బుట్టలేదనుకొనుము. పృథువే నీకడుపునఁ బుట్టినాఁడనుకొనుము.

సునీథా: అమంగళము; అమంగళము శాంతించునుగాక! వినరాని మాటలు చెప్పుచుంటివి. కుమారా! నీకిట్టి మాటలు తగవు.

వేనుఁ: అమ్మా! మానులు పసిఁబట్టియున్నారు. నేను జీవించియున్నంతవఱకు వారియాటలు సాగవని వారెఱుంగుదురు. వారిత్రోవను నరికట్టుచున్న నన్నుఁ దొలంగింపక యుండనేరరు. పైఁగాఁ జికిలి చేసిన రెండుకత్తులు వారి చేతికిం జిక్కినవి. మొదటిది పృథుకుమారుఁడు: రెండవది ధృష్టవర్మ. ఇఁక వారెట్లూరకుందురు? మునిపల్లెను గన్నెత్తియైనఁ జూడనొల్లని మనుజులు నేఁడు నిర్భయముగ మునిపల్లెకుఁ బోవుచున్నారు. వారి కేదో గట్టినమ్మకము కల్గకున్న నిట్టిపను లేల జరుగును?

సునీథా:కుమారా! అయినచోఁ బ్రతీకార ప్రయత్నమునైన నేల చేయవు? ప్రతివ్యూహమునైన నేల పన్నవు?

వేనుఁ: నేను బ్రతీకారమునకుఁ గడంగను. ఖిర్గోపమారణ ప్రయత్నమునఁ బుణ్యాపాపము లెఱుంగని జనసామాన్య మేల త్రుంగవలయును? నాకై వేలకొలంది జనంబులు రూపు మాయుటేల? నేనంత స్వార్థపరుఁడను గాను. పదికత్తులు నాపై కెగిరినను నేను కత్తిముట్టను: కత్తినెత్తను. నాప్రజలను జీల్చి, యొకరిపై కొకరిని నుసికొల్పి చీల్చివైవను. నేనిది చూడఁజాలను.

సునీథా:పుత్రా! ఆత్మరక్షణా ప్రయత్నమైనను నేలచేయవు?

వేనుఁ : తనువులశాశ్వతములు. ఇంతకుమున్ను మరణమును దప్పించుకొన్నవారులేరు, తప్పించుకొనువారును లేరు. ఇట్టియసాధ్యమైనపనికి నే నేల తహతహలాడవలయును? నిజముగ మునిపల్లెనున్న మునులు నా ప్రాణమునకే తెగినయెడల నే నెంతకాలము తప్పించుకొని తిరుగఁగలను? "దినదినగండము నూరేండ్లాయు" వనురీతి నే నేల చరింప వలయును? చచ్చెడునంతదాఁక నిర్భయముగనే ప్రపంచమున సంచరించెదను. నేఁటినుండియు రేయింబవలు నాపడక గదితల్పులు తెఱచియే యుంప నిశ్చయించుకొంటిని.

సునీథా: కుమారా! నీ విట్టిధర్మనిబద్ధబుద్ధివని యెఱుంగనైతి. నీవంటి ప్రజ్ఞాధురీణునకుఁ, బరోపకారశీలికిఁ గన్నతల్లి నగుటచేఁ గృతార్థురాలనైతిని.

వేనుఁ: మాతృదేవీ! మూసను గరగించిపోసి నాశీలమునకు వన్నెదెచ్చుటకు మీరేకదకారణము. మీయాశీర్వాదబలమే నాకు జీవగఱ్ఱ. లేనిచో నే నిట్టి మహాకార్యమునకుఁ బూనుకొందునా? మునిలోకము నా ప్రాణములకుండెగి, నికృష్టమయిన కుట్రలు బన్నుచున్నారు. స్వార్థపరులై యేవంపుఁబనులకు దిగుచున్నారు. ఎవరెన్ని యాటంకములు గల్పించినను, నాధర్మము నెఱవేర్చితీరెదను. తల్లీ! చాల ప్రొద్దుపోయినది. మీరు చని సుఖనిద్రఁబొండు. పృథుకుమారునిమాత్రము కనిపెట్టికొని యుండుఁడు.

సునీథా: కుమారా! నీవు లేనిలోకముతో నాకుఁబని యేమిటికి? నీవు ధర్మసంస్థాపనఁ జేయుచుండుట కన్నులారఁ గాంచి యానందించు భాగ్యము నాకుఁ బట్టకున్న నీపాపపుఁగనులతో నొండేలచూతును?

వేనుఁ: అమ్మా! అట్లనవలదు. మీ రుదాసీన లయినచో రాజ్య మరాజకము గాకుండునా? ప్రజలుపద్రవములకుం జిక్కకుండురా? ఆర్యఋషులచేతిలోని కీలుబొమ్మయై పృథువు పేరు ప్రతిష్ఠ లేకుండఁబోవకుండునా? ప్రజాక్షేమమునకయి మీరు పాటుపడవలసిన యగత్యములేదా?

సునీథా: కుమారా! నే నేదియో నిశ్చితాభిప్రాయమునకు వచ్చితిని. నన్ను బలవంతపెట్టకుము. చాలఁ బ్రొద్దు పోయినది. నేఁబోయి పరుండెద. నీవు కూడఁ బరుండఁ బొమ్ము.

వేనుఁ : తల్లీ! నీవు సర్వజ్ఞురాలవు. నీకు నే నేమి చెప్పఁగలను? ఈమాటలకు నీవు గాదని చెప్పుటకుఁ గూడ సాహసములేదు. నీ యిష్టమువచ్చినట్టు లాచరింపుము.

సునీథా: నేఁబోయివచ్చెద.

వేనుఁ : చిత్తము. [పచారుచేయుచు] ఆర్యఋషులెంతకుఁ బూనిరి! ఇంత స్వార్థపరత్వ మెచ్చటను గన్పట్టదు. నేనెంత తర్కించుకొన్నను, వీరిపైఁ గత్తిదూయుటకు మనసొప్పకున్నది. నాప్రకృతి బాగుగా నెఱింగిన ధృష్టవర్మ వీరి కుపోద్బలంబుగా మాటాడుచుండును. లేకున్న ఋషులకింత సాహస మెక్కడిది? ఈ వ్యాధితోనే బాధపడఁజాలను. దుర్మరణమా! మరణమునకు మంచి చెడ్డలేమున్నవి? త్వరగాఁ దేలిపోవుటయే మేలు. విరోధులను బ్రతిఘటించి నారాజ్యమున శాంతిభద్రములు లేకుండఁజేసి యల్లకల్లోలమును జేయనేరను. నాపడకటింటితలుపులన్నియుఁ దెఱచియే యుంచెదను. హాయిగా నీరేయి నిదురింతును, మరల నీయవకాశము దొరకునో దొరకదో. [పరుండును.]

[నిషాదుని ప్రవేశము; అంపపొదియు విల్లునెగుమూ పునఁ దాల్చి, చికిలిచేసిన కత్తి చేతంబట్టి వేనమహా రాజుపడక గదిముందు తూఁచివేయుచున్న యడుగులతో నిటునటు తిరుగుచుఁ గావలికాచుచుండును. పదముల చప్పుడుచే వేనుఁడులికిపడి లేచి]

వేనుఁ : ఎవరు వారు? నాపడకగదిముం దీవేళ నొంటరిగఁ దిరుగుటకుఁ గారణమేమి? ఓహో నిషాదా! నీవా?

నిషాదుఁడు : అగును, నేనే నిషాదుఁడను.

వేనుఁ : ఎచ్చటనుండి యూడిపడితివి, ఎన్నాళ్ళకు? ఈ పిలవనిపేరంటమున కేల వచ్చితివి? అంతయుఁ గలగానున్నదే.

నిషా : పిలువని పేరంటమునకుఁ బోవుట మాజాతి ప్రధాన లక్షణము. అదియుంగాక మమ్మెవరు బొట్టుకాటుక పెట్టి పేరంటమునకుఁ బిల్తురు? మే మేమయిన రాజులమా, నాగరికులమా?

వేనుఁ : ఎప్పుడును బరిహాసము లేనా ?

నిషా : పెద్దలతోఁగాక నే నెవరితోఁ బరిహాసములాడుదును?

వేనుఁ : (ఎగా దిగా చూచి) చాలులేవోయి, యీ మెక్కసక్కెములు? ఈ వేష మేమి? పొలికలనికిఁ బోవుచుంటివా? పొలికలనినుండి వచ్చుచుంటివా? జానెడు లేవు: ఈ విల్లమ్ము లేమి? ఈ కత్తియేమి? ఈ మైమఱు వేమి? ఈ కాసెకోక యేమి? ఏదో యుద్ధము

నకు సిద్ధమై వచ్చినట్టు లీ వేష భాషలు చెప్పక చెప్పుచున్నవి.

నిషా : దేవా! యేలుకొనుటకు రాజ్యము లిచ్చితివా? కాపురముఁ జేయుటకు నగరము లిచ్చితివా? అన్నింటికిఁ గాఁ అడవులే కదా! కాఁ అడవులలో వాసముఁ జేయు మాకుఁ గత్తులు, కటారులు, కాసెకోకలు కాక మాటలు, ముల్లెలెచ్చటినుండి వచ్చును? గాంఢ్రను పెద్దపులులు, గీపెట్టు నేన్గులు, బొబ్బరిల్లు సింగముల నడుమఁ గాఁపురముఁ జేయు మా కివి కాక యేమి యుపకరించును ?

వేనుఁ : కుమారా! యూరక సూటిపోటి మాట లనుచున్నావు. నేను మీకుఁ గాఁ అడవులు వాసముఁ జేయుట కొసంగలేదు. నీ తల్లికోర్కెమీదనే కాఁ అడవులు మీకు మనికిపట్టు లైనవి. వృథా యేల నా మనస్సు నొప్పింతువు?

నిషా : క్షమింపుఁడు. మహాపచారముం జేసితిని. మీ మనస్సు నొచ్చునెడల నేఁజూడలేను.

వేనుఁ : [మిగుల బాళితోఁ జేయి పట్టుకొని మొగమున దృష్టినిలిపి] ఎక్కడనుండి యీ రాఁక చెప్పవు?

నిషా : చెప్ప కేమున్నది? హఠాత్తుగా నాకు వేఁటపై మనస్సు పోవ, మునిపల్లెసమీపములో నున్న కాఁఅు కోనలోఁ బొడలజింకలు విచ్చలవిడిఁ దిరుగును గాన నటకు మునిపల్లెమీఁదుగాఁ బోవుచుంటిని.

వేనుఁ : నీకుఁ బొడలయిఱ్ఱిమాంసమన్న నంతనోరూరునా?

నీవు పూర్వజన్మమున నార్యఋషివి గాఁబోలు.

నిషా : నేనా? పూర్వజన్మముమాట యేమియో కాని యీ జన్మమునమాత్ర మార్యసంబంధము కల్గినది. ఇందుచేతనే రెంటికిం జెడినరేవఁడనైతి. ఇటు తల్లి వైపు వారికిఁగాని, అటు తండ్రివైపువారికిఁగాని నా యందు సంపూర్ణ విశ్వాసము లేదు. దానితోనేమి? పూర్వజన్మమున నార్యఋషినేమో యంటిరి, యిది యెట్లు?

వేనుఁ: ఆర్యఋషులకుఁ బొడలయిఱ్ఱిమాంసము చాలరుచ్య మైన భోజనపదార్థము. కాని, కుమారా! నీ వింకను మాంసమును దినుట మానలేదుగా?

నిషా : మాంసముఁ దినుట మావాజ. మహారణ్యములో షడ్రసోపేతమైన భోజనమెట్లు దొరకును? అయినను గన్నతండ్రిమాట పాటింపకుండ జవదాటుటకు మే మనార్యులమా? ఆర్యయువతీగర్భమునఁ బుట్టితిమా? మూడేండ్లకిది తొలుసారి, యీ పాడుబుద్ధి పుట్టుట. ఇంతకు వేఁటకుఁ బోవలేదు, మాంసముఁ దినలేదు.

వేనుఁ: కారణము?

నిషా : కారణమా? నిష్కారణమే. నిష్కారణముగా మన మెన్నిపనులు చేయుచుండుట లేదు? వానిలో నిది యొకటి.

వేనుఁ: కాదు, కాదు. ఏదోకారణ ముండితీరవలయును.

కుబ్జా ! రమ్ము, చెప్పుము.

నిషా : మునిపల్లెదాఁటి నాలుగడుగులు పోవుసరికి మీ యానతి జ్ఞాపకమునకు రాఁగా గిరుక్కున మగిడి మిమ్ము సందర్శించుటకు బుద్ధిపుట్ట నిచటకువచ్చితిని, ఇంతియె.

వేనుఁ: నీవు నిజమును గప్పిపుచ్చుటకు యత్నించుచున్నావు. ఎచ్చట నేర్చికొంటి వీ విద్యలు ? నీ వాలకము నాకు నచ్చుట లేదు. నోటితో మాటాడుచు నొసటితో వెక్కిరింతువు. మఱుఁగుమాటలచే నెఱకలు దూర నాడుదువు. ఎక్కడనుండి వచ్చిన దీచాలు?

నిషా : మీరూహించ లేరా? ఇదికూడ నేను చెప్పవలయునా?

వేనుఁ: ఊహింప లేకున్నాను.

నిషా : పెద్దలు చెప్పుదురుకదా, మేనమామపోలిక మేనత్త చాలికయని. తల్లిచాలుమాత్రము కాదు.

వేనుఁ: కుమారా! నీవు చాల తుందుడుకుబిడ్డఁడ వైతివి. నిజముగ నన్ను దర్శించుటకే వచ్చినయెడల దర్శించితివికదా, యిఁక మగిడిపొమ్ము.

నిషా : కన్నతండ్రియింటికి నెన్నినాళ్ళకో వచ్చితిని. ఒక పూట యుండఁగూడదా? ఒకరాత్రి మీ పడకగది ముందు జాగరణము సేయరాదా?

వేనుఁ: నాపడకగదిముందేమి, జాగరణమేమి? వలదు, వలదు.

నాకు సేవకులు లేరనుకొంటివా?

నిషా : మీకు సేవకులు లేకయుందురా? నాకు శరచాపములు లేకయుండునా? సేవకులు స్వామిద్రోహులు కాకుండవలయును, శరములు మొక్కవోనివి కావలయును నాత్మరక్షణకు. ఇంతకును సేవకులయందుంచినవిశ్వాసము కన్నబిడ్డలయందుంచలేరా? నే నాటవికుఁడను. నాకు రాజ్యములతోఁ బనిలేదు. భోగభాగ్యములతోఁ బనిలేదు. ఎవ్వరేమన్నను నేను జాగరణముఁ జేసితీరెదను.

వేనుఁ: ఏమీ మొండితనము! నేను వలదన్నను జాగరణముఁ జేసితీరెదనందువు.

నిషా : తండ్రిపోలిక, విత్తనమొకటి, చెట్టొకటియా?

వేనుఁ: కుమారా! ధన్యుఁడవు, ధన్యుఁడవు; కాని నీవు చేయఁగలఁ దెద్దియును లేదు. అంతయును జేయిమీరిపోయినది.

నిషా : దేవా! ఎన్నఁడు వినరానిమాటలు వినుచుంటిని, మీవలన. చేయి మీరిపోవుట యేమి? నాపాదిలో నమ్ము లున్నవి, నాయొడలిలో వేఁడినెత్తురున్నది, నాచేతిలో సత్తువయున్నది, నాకత్తికిఁ గఱకుపదనున్నది.

వేనుఁ: కుమారా! నీవు పసిబాలుఁడవు; ఒకచెంపఁ గొట్టిన,

బాలు, ఒకచెంపఁగొట్టిన నెత్తురు. ఇట్టి నీచేనగునది యేముండును? నామాటనమ్మి, మగిడిపొమ్మి

నిషా: ఇ వన్నియు నిజము కావచ్చును. కాని వీని నన్నింటిని సరకు పెట్టనీయనిది యొక్కటున్నది.

వేనుఁ: ఏది యది?

నిషా: నిషాదుఁ డెన్నఁడవమాన మెఱుంగఁడు. ఒకవేళ నవమాన మీఁగవలసివచ్చినచోఁ బ్రాణమును పణముగా నొడ్డఁగలఁడు. ఇది జాతిలక్షణము.

వేనుఁ: కుఱ్ఱా! యివి నేనెఱుంగనివా? నాయెదుట నేకరువు పెట్టవలసిన యవసర మేమి వచ్చినది?

నిషా: నారాకకుఁ గారణ మడిగిరిగదా?

వేనుఁ: ఇప్పుడు కారణ మేమి చెప్పితివి?

నిషా: మాయింట నొకరికి నవమానము వాటిల్ల నున్నచో నది తప్పించు బాధ్యతయు, వాటిల్లినచో నీగవలసిన బాధ్యతయుఁ గుటుంబముది. కుటుంబమున నొక హత్య జరిగినచోఁ బగవారికొ్రొన్నెత్తురు తనివిదీర మా కత్తులచేఁ ద్రావింపకమానము. మొక్కవోని వాడిగల మాకత్తు లాత్మరక్షణముఁ జేయఁజాలి యుండును.

వేనుఁ: బిడ్డా! యింత వాగ్ధోరణి యేల!

నిషా: మీ రాటంకపడి యడుగుటచేఁ జెప్పవలసి వచ్చినది.

నాపనిని నన్ను నెఱవేర్చికొననిచ్చినచో నీవాగ్ధోర
ణితో నిజముగఁ బనియేలేదు.

వేనుఁ: నే నేమి యాటంకపడి యడిగితిని ?

నిషా : నేనీవేళ నిచ్చటకుఁ వచ్చుటకుఁ గారణము.

వేనుఁ: కారణముఁ జెప్పకుండ నింత వాచాలుండవైతివే !

నిషా : నన్నుఁ గారణము చెప్పనీయనిదె.

వేనుఁ: చెప్పుము, విందును.

నిషా : నన్నిట కీడ్చికొనివచ్చి, రేయెల్ల జాగరణము సేయ
వలసినదని మా యాటవికధర్మ మొక్కటి నన్నుఁ
బ్రబోధించుచున్నది.

వేనుఁ: ఆయాటవికధర్మ మేది ?

నిషా : పితృరక్షణము. జనకుఁడు సర్వస్వమునకు నధినేత.
ఒక్కయభిమానముదక్క సర్వమును వెచ్చించి జన
కుని గాపాడుట మా సంప్రదాయము, మా యాచార
మును.

వేనుఁ: [ఉలికిపడి, యానందబాష్పములు జడిగొనుచుండ,
మూర్ధ మాఘ్రాణించి బాష్పరుద్ధకంఠుఁడై కొంత
వడి యేమియుఁ బలుకనేరక యెట్టకేలకుఁదెప్పిరిల్లి]
కుమారా, ఇఁకఁ బ్రశాంతముతోఁ బ్రాణముపీడెదను.

నిషా : నిషాదునిబొందిలో జీవ ముండఁగా మీ కట్టి యవస

రముకలుగదు. ధర్మము శాశ్వతము, శరీరమువినశ్వ
రము. వినశ్వరమగు పదార్థము నభిలషించి, ధర్మము
నేల యుజ్జగింపవలయును? మాయమ్మ చిన్ననాఁడొ
క్కపాట నేర్పినది.

వేనుఁ: తండ్రీ! యాపాటఁబాడుము, వినవలయును.

నిషా : నేను పాటలు పాడలేనే?

వేనుఁ: అమ్మువేయని, పాటఁబాడని నిషాదుఁడుండునా?
నేను నమ్మను.

నిషా : చేతనయినట్లు పాడుదును.... ....

వేనుఁ: పోయినకాలము స్మరణకు వచ్చుచున్నది తండ్రీ!
కాని యీ యాసన్నమరణముఁ దప్పింపలేవని నామ
నస్సాక్షి చెప్పుచున్నది.

నిషా : మనస్సాక్షితఱచుకూటసాక్షి యగుచుండును. తప్పిం
పఁగలుగుదునో లేనో యది నాపని. తప్పింపలేనిచో
నా పీనుఁగుమీఁదుగనే పగతుర కరాచురకత్తి మీ
పయి కెగయును.

వేనుఁ: ఈమాటలు నేను వినలేను. అంటు సొంటు లేని
ప్రజలు మడియుదురేమో యను భయంబున ఋషు
లపై దాఁడిమెత్తమాని మరణింపనుంటిని. అట్టి
నాకై నీవు ద్రుందుటయేల?

నిషా : అంటు సొంటు లేని ప్రజల క్షేమమునకై మీరు

మరణమునకే యున్ముఖు లగునప్పుడు, అంటుసొంటు
గల్గు మీాకై నాప్రాణమును బూటవెట్టుటగోషమా?

వేను: ఈ ప్రపంచమును రోసి వీడఁదలంచుకొన్న నాకై
తెగటారుట యేల?

నిషా : నేనుమాత్ర మిచ్చట నుట్టిగట్టుకొని యూరేగుదునా?
ఎప్పుడో యొకప్పుడు చావ వలసియే యున్నది. నా
తల్లి చిన్నతనముననే పరమపదించెను. "నా"యన్న
వారు మీరొక్కరే నాకు. మిమ్ములఁ గాపాడుకొనఁ
గల్గుదునా పరమానందమున నోలలాడుదును. లేదా
మీతోడిదే లోకమగును. కావున నన్నుఁగూర్చి
మీరు చింతింపవలసినది లేదు. కావున నన్నుఁగూర్చి
మీరు చింతింపవలసినది లేదు. నాపని నన్నుఁ జేసి
కొననిండు. అలసినట్లున్నారు. ఈరేయి హాయిగా
నిద్దురించుఁడు. ఏమరక నేను కావలిగాచెదను. నిషా
దుని శరచాపములుగాని కరాళఖడ్గముగాని సామాన్య
మైనవికావు.

వేను: ఎఱుంగుదును, కాని మనస్సంక్షోభముఁ గావించు
నీ పరిస్థితులలో నా కెట్లు నిదురవచ్చును ?

నిషా : జనకా! నే నెఱుంగనా మీా స్వభావము? నాదగ్గఱ
దాఁచెదరేల? మీాకుఁజిత్తసంక్షోభ మెన్నఁడుండును,
ప్రశాంతమును, గభీరమును నైన మీా మనస్సెవరు
కలఁత పెట్టఁగల్గుదురు? వానచినుకులకు సముద్ర

మల్లకల్లోలమగునా ? మైమఱచి నిద్దురవోవుఁడు.

వేనుఁ: కలలు వచ్చును. నా మనస్సు చెడినది. కలలో నీ మూర్తియే, నీ మాటలే. నిద్దురపోవలేను.

నిషా : చాల ప్రొద్దుపోయినది. ఊరక వాగ్వాదమేల పెంచెదరు, నిదురించుఁడు.

వేనుఁ: కుమారా! నీమాటల కెదురాడలేకుంటిని. నిన్ను సంప్రీతుని జేయుట కేమయినఁ జేతును. ఇదిగో! నిదురింపఁ బోవుచుంటిని. [వేనుఁడు పడకమంచముపై మేను వాల్చును. నిషాదుఁడు కత్తి చేతఁబట్టి గదిముందుఁ గావలిగాచుచుండును. ధృష్టవర్మయుఁ బృథుకుమారుఁడును ఖడ్గములు ధరించి యావేళముతోఁ బ్రవేశించుచుందురు. నిషాదుఁడు చెవులు రిక్కించి చప్పుడాలకించి]

నిషా : ఎవ్వరు వారు ? ఈ యర్ధరాత్రి వేళఁ గాలిచప్పుడు కాకుండ రాజమందిరముఁ బ్రవేశింప నుంకించుచున్నారు. [పరికించి] ఓహో! ధష్టవర్మపృథుకుమారులా ? ఇంచుకంతయు నేను బొరపడి యుండలేదు. కింవదంతి కాదు. సత్యమునే వింటిని. మీ రచ్చటనే యాగుఁడు. ముందంజ వేయకుఁడు. బడలికపడి యిప్పుడే మహారాజు నిద్రించుచున్నాఁడు. నిద్రాభంగ మగును. ఇది నేను సహింపలేను. మీ కేది కావలసిన నది యాయన సమర్థుండ. అదిగో! సమ

ప్రదేశము. అచ్చటికిఁ బోదము, నడువుఁడు. తామ సింపకుఁడు. మగుడ రేల?

ధృష్ట: నిషాదా! నన్నెవ్వరిగాఁ దలంచి యీసాహస వాక్యములు పల్కుచున్నావో కదా! ఎఱుంగుదువా?

నిషా: ఎఱుంగ కేమి? వేనమహారాజు సైన్యాధిపతివనియు, వేనమహారాజును ఖూనీచేయుటకే యీ వేళనే వత్తువనియు, వచ్చితివనియు, నీకార్యకలాపము చక్కఁగా నెఱవేర్పించుటకు, యువరాజు తోడునీడై వచ్చెననియు నెఱుంగుదును. ఒకరు స్వామిద్రోహులు, ఒకరు పితృద్రోహులు; ఒకరు కానున్న స్వామిహంతకులు, ఒకరు కానున్న పితృహంతకులు. కావుననే యీ యంతఃపురమును మీ పాదధూళిచే నపవిత్రముఁ జేయకమున్న మరలుఁడు.

పృథు: నిషాదా! తెగఁబడి మాటాడకుము. నీ రెవ్వరో యెఱింగియు నల్లేల ప్రేలెదవు?

నిషా: నోరు నొక్కెద నింకొకమాట మాటాడిన, మహారాజు లేవకమున్నే యీ ప్రదేశమునకుఁ బోదము నడువుఁడు.

ధృష్ట: మహారాజు లేచిన నేమిసేయఁగలఁడు? భయపెట్టకుము.

నిషా: నన్ను మీతోడఁ బోరాడకుండఁ జేయును. దానిచే నిషాదుని కఱకుకత్తి చుఱుకుపదను రుచిచూచు

భాగ్యము మీకుఁ గలుగదు.

ధృష్ట: ఓహో! నీవా మహారాజును గాపాడునది?

నిషా : కాపాడలేకున్న వీరపురుషోచితమయిన వీరస్వర్గముఁ బొందెదను. మీవలె స్వామిద్రోహము పితృద్రోహముఁ దలంచునంతటి నీచుఁడనుగాను. వెనుకకుఁ దిరుగరేమి? మీయందు సుభటలక్షణములు కూడఁ గన్పట్టవు. మహారాజునిద్ర మేల్కాంచునని యవలకుఁ బొమ్మన్నను బోరేమి? ఆ సమప్రదేశము నకుఁ గదలుదురా లేదా? మఱుమాట చెప్పవలదు.

[ధృష్టవర్మయుఁ బృథుకుమారుఁడును విభ్రాంతులై ముందు నడుతురు. నిషాదుఁడు వెనుకనే పోవును. ఒడలు తెలియని సివముతోడను, నెత్తుటం దోఁగిన కత్తితోడను, రక్తముఁ గ్రక్కు నోడలితోడను ధృష్టవర్మ పృథుకుమారులు ప్రవేశింతురు. ధృష్టవర్మ నిదురించుచున్న వేనరాజు పడకకడకుఁబోయి దీర్ఘ కరవాలముచే నెదుఱొమ్ము దూసిచనఁ బొడువ వేనరాజు కన్నులం దెఱచి యిటునటు పరికించి]

వేనుఁ: నీవా! ధృష్టవర్మా? నీపనిని దీర్చికొమ్ము. పసితనంబునుండి పెంచి పెద్దనుజేసి యన్యదుర్లభమైన యధికారమిచ్చి మన్నించినందులకుఁ బ్రతిఫలంబుగా నన్నిట్లు గౌరవించుచుంటివా? కానిమ్ము, ఇదియొక మేలు. ఏ మానిచేతులలోనో పడి చావక కన్నబిడ్డ

వంటి నీచేతులలో మరణించుటచే నే నాత్మశాంతిని బొందుచుంటిని. ధృష్టవర్మా! ఇట్టిది తటస్థించునని నేనుజాలకాలమునుండి యెఱుంగుదును. ఎటెంగియు నీయందలి వాత్సల్యముచే నేమియుఁ జేయనేరక యూరకుంటిని. [పృథుకుమారుని వైపునకు దృష్టి మరల్చి] పృథూ! పృథూ! ఏఁడీ నిషాదుఁడు? నిషాదుఁడేఁడీ? [ధృష్టవర్మ మరల పోడుచును.]

పృథు: నిషాదుఁడు కావలసివచ్చెనా? నీకు ముందుగదారి తీయుటకుఁ బంపి యుంటిమి.

వేనుఁ: నిషాదా! నిషాదా! [యనిహీనస్వరంబునఁబిలిచి ప్రాణములు వీడును]

[ధృష్టవర్మ వెఱ్ఱిచూపుల నదేపనిగా రాజునుజూచుచు మైమఱచియుండును: పృథుకుమారుఁడుతండ్రిప్రక్కకువచ్చి తేటి పాఱఁజూచి ధృష్టవర్మ వెన్నుఁ దట్టి]

పృథు: ధృష్టవర్మా! యేమిది? దిగాలుపడి చూచెదవేల? కావలసినపని పూర్తియైనది. మహారాజు ప్రాణములఁ బాసెను. లోక ముపద్రవముఁ బాసెను.

ధృష్ట: ఏమీ, ఏమీ! మహారాజు ప్రాణములంబాసెనా! ప్రాణములంబాసెనా? ఆహా యెంతఘోరము! ఎంత ఘోరము! పాపిని, చండాలుఁడను, ఎంతఘోరకృత్యముం జేసితిని!

పృథు: ధృష్టవర్మా? యేమి యీవాపోవుట? ఇంతపిరికిపంద

వెప్పుడైతివి?

ధృష్ట: [వికటంబుగ] ఎప్పు డైతినా? మునులచేతిలోఁ బడినప్పుడు, యువరాజు చెలిమిఁ జేసినప్పుడు, కుట్రలు పన్న మొదలిడినప్పుడు. యువరాజా! నేఁటినుండియు మహారాజవు గాఁబోలు ; నీ వెఱుంగవు; నీ వెఱుంగఁజాల వీ మహారాజుపవిత్రహృదయము, పరార్థజీవనము, అద్భుతౌదార్యము. మనవంటి స్వార్థపరులెన్నఁడీ మహామహుని దెలియఁజాలరు. కసికందుని బెంచి, పెద్దవానిం జేసి, సర్వసైన్యాధిపత్యమిచ్చి, నమ్మి నందులకుఁ బ్రతిఫలంబు పెద్దపులినై వేఁడి నెత్తురు గుటగుటఁ ద్రావివైచితిని. ఈమనఃపరితాపము భరింపఁజాలఁ; ఈ తాపము సహింపజాల; ఆ పాదమస్తకము దహించివైచుచున్నది. దుర్భరము, దుస్సహము. [వేనరాజుపైఁబడి] మహారాజా! పల్కవేమి? ఈ నికృష్టజీవికి, నీ కృతఘ్నునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త దండన విధింపవా? రాజదండనచేఁ బరలోక దండన తొలంగిపోవునని పెద్దలందురు. దండ్యుల శిక్షించుట రాజ ధర్మముకాదా? మాటాడవేమి! [క్రింద నున్న కత్తినిదీసి చేతఁబట్టుకొని ఘోరాకారుఁడై] ఎవ్వఁడీ మహారాజును దుర్మరణంబుపాలు చేసినది? వాని మస్తకమీకరవాలముచే శతధాభిన్నముఁజేసిపుత్తును.ఓరీ పిరికిపందా! నాకంటంబడవేమి? ఎవడువాఁడు? నిషాదా! నీవా? నేను మహారాజునకు

ద్రోహముఁ జేయను. నీకత్తిని దింపివేయుము. నీకే చెప్పుచున్నది. నిషాదా! నీకత్తిని నోటిలోఁబెట్టుము. ఏమీ యీ యీవేదన! [వేనునింజూచి] మహారాజు మరణించెనా? నాచేత మరణించెనా? నేను జూడ లేను. పుట్టిననాఁటఁగోలె నీపాపి తోడునీడగా లేకుండ నెచ్చటికైనఁ బ్రయాణముఁ జేసియుంటివా? ఇతఁడు దక్క నెవ్వరయిన నీ కూడిగంబుఁ జేసియుండిరా? ఇప్పుడేల నాసేవఁ గైకొనవు? నీవు గైకొనకున్న నే విడుతునా? ఎవ్వరో నాకంఠమును రెండుచేతులంబట్టి నులిమివైచుచున్నారు. ఊపి రాడకున్నది. ఈబాధ భరింపఁజాల. (పడియుండును)

గా త: [ప్రవేశించి పరికించి] ఏమి చిత్రము? ధృష్టవర్మ యింతలో నున్మత్తుఁడై పోయినాఁడే. వేనునియం దితనికి నవ్యాజమును, నపారమునునైన భక్తివిశ్వాస ములుకలవు. ఇతనిని మావైపునకుఁద్రిప్పుకొనుటకుఁ దలప్రాణము తోఁకకు వచ్చినది. ఎన్ని మాయ మాటలు చెప్పితిని! ఎన్ని యబద్ధము లాడితిని! ఎన్ని యధర్మముల ధర్మములుగా నిరూపించి చెప్పి తిని! [ముందుకు నడచి పృథువుంజేరి] మహారాజా! ఏమట్టు చూచుచున్నావు? ధృష్టవర్మ పిచ్చివాఁడై పోయినాఁడు. ఇతండు బాగుపడినచో మనకుఁ బ్రక్కలోనిబల్లె మగును. ఇప్పు డుండి యుండి నీ మీఁదికో నా మీఁదికో యురుకకమానఁడు. ఈ

యున్నాఁడావస్థలోనె వీనిని దుదముట్టించుట భూత హితమగును. నావంక నెట్లురిమి చూచుచున్నాఁడో చూడుము, కత్తిని దీసికొనుచున్నాఁడు.

ధృష్ట: [లేచి] మహారాజా! నీ వెక్కడ కేగినను సరియె, యచ్చటకు వచ్చి సేవఁ జేసెదను.

గౌత : మహారాజా! స్నేహితులను విడఁదీసి యుంచుట న్యాయముకాదు. పై పెచ్చు ధృష్టవర్మ వేనమహారాజు కడకు సేవకై పోవ నిశ్చయించుకొన్నాఁడు. ఆలసింపకుము. అడుగో కత్తిని దీసినాఁడు.

పృథు· దేవా! భయపడకుము. పృథువు మీ కే యాపద రాకుండఁ గాపాడఁగలడు.

గౌత : ఇంకేమున్నది? కత్తిని బట్టి లేవఁబోవుచున్నాఁడు.

పృథు: గౌతమమునీంద్రా! అతండు లేవకుండఁగ నేమడియును.

[చరాలున కత్తిఁదీసిధృష్టవర్మ శిరంబుభిన్నమైపడగొట్టును]

నాల్గవ రంగము

ముగింపు

పాట

పుట : 70 పంక్తి : 9

పగవారు మనపైకి వచ్చిపడ్డారు
కోయంచు మనయూళ్ళు కొల్లగొట్టారు
గూటిలో పిట్టల్ని కూల్చివైచారు
పొలములో పసిలేళ్ళ పొడిచివైచారు

మరచి పోవద్దోయి మరచిపో వద్దు
మనజాతి యగచాట్లు మరచిపో వద్దు

కారుకోనలు దూరి కలఁగి పొయ్యారు
దుంపకూరలతిండి క్రుంగి పొయ్యారు
గోచిపాతలు కట్టి క్రుంగి పొయ్యారు
ప్రొద్దెల్ల మనవారు పొగిలి పొయ్యారు

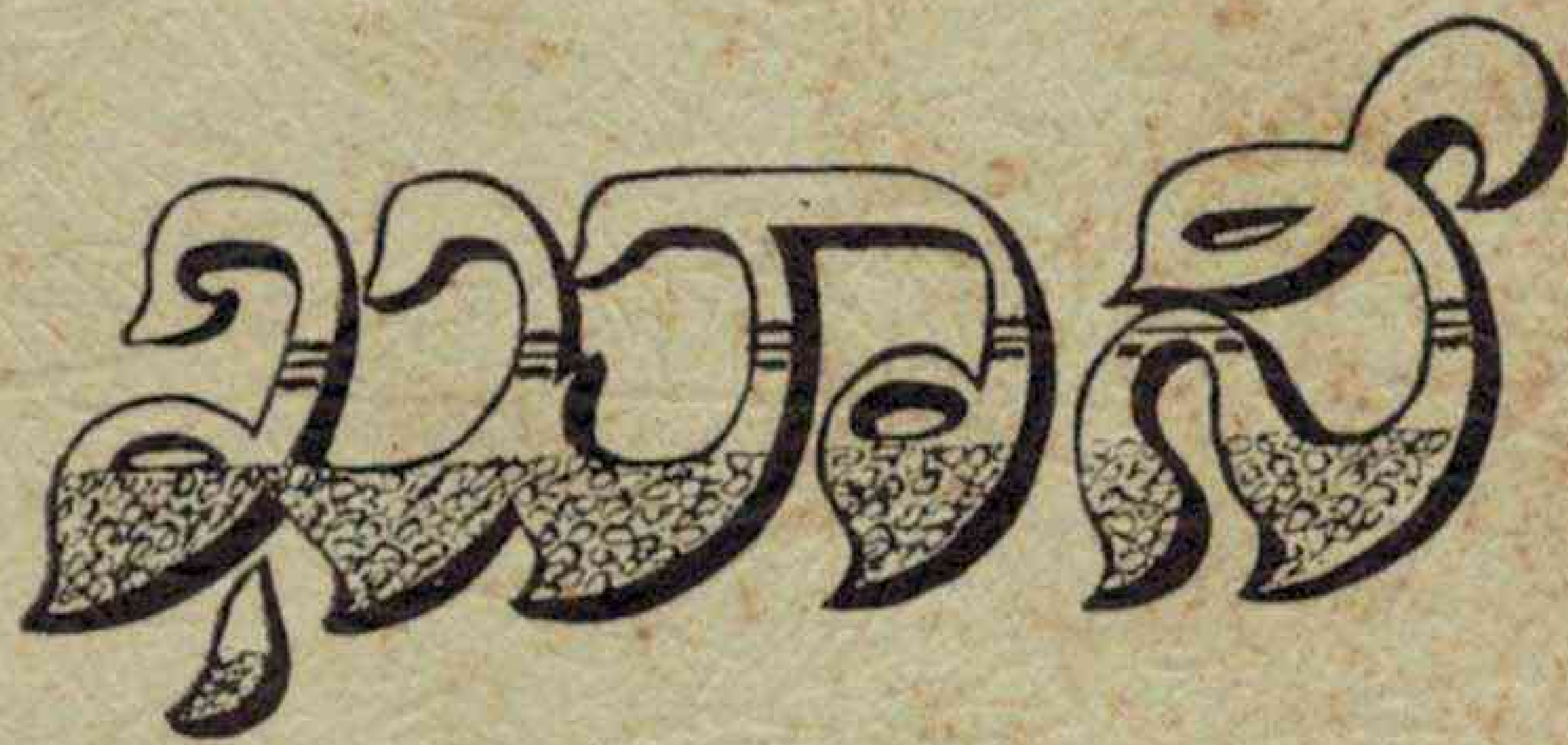
మరచి పోవద్దోయి మరచిపో వద్దు
మనజాతి యగచాట్లు మరచిపోవద్దు

పంగిళ్ళ కయ్యాల పంత్రించినారు
పసిపాప యుయ్యాల పార దన్నారు
నిదురపో నీకోయి నీచేతికత్తి
త్రాగించు పగవారి రక్తంబు నెపుడు

మరచిపో వద్దోయి మరచిపో వద్దు
మనజాతి యగచాట్లు మరచిపో వద్దు

ముద్రణ :- 'వెంకటరత్నా' విజయవాడ-2

COVER : BHARATA MUDRANALAYAM, VIJAYAWADA - 2